

EL PAPER DE LES INFRAESTRUCTURES SOCIALS EN LA CONSTRUCCIÓ DE VINCLES SOCIALS DAVANT DE LA VULNERABILITAT URBANA

El cas de Trinitat Vella

TREBALL DE FINAL DE MÀSTER EN POLÍTIQUES SOCIALS I ACCIÓ
COMUNITÀRIA- IGOP

Alumna: Clara Gràcia Baró

Tutor: Ismael Blanco

Barcelona, 28 de juny del 2023

RESUM

Actualment, ens enfrontem a nombrosos desafiaments globals que requereixen, per intentar pal·liar-los, la generació de vincles socials sòlids, sobretot en aquells contextos d'elevada vulnerabilitat. Però com podem generar-los? El present treball pretén respondre a aquesta pregunta partint de les infraestructures socials, enteses com aquells espais físics que permeten reunir tota mena de gent. A través d'un estudi de cas de la Trinitat Vella, un dels barris més vulnerables de Barcelona, s'identifiquen les infraestructures socials del barri, les seves característiques essencials i el paper que juguen aquestes en la creació de vincles socials, distingint entre els diferents tipus de capital social que genera (linking, bonding i bridging). Els resultats mostren que totes les infraestructures socials identificades són capaces o tenen facilitat per generar vincles socials de tipus linking o bonding; tanmateix, crear o fomentar vincles de tipus bridging, que són els necessaris per fer front als desafiaments globals més complexos en situacions d'elevada vulnerabilitat, els hi resulta més complicat. Es conclou que, per crear capital social bridging són indispensables aquells equipaments públics, oberts a totes les persones, que programen activitats pensades per un ventall molt divers de persones.

Paraules clau: infraestructura social, capital social, vulnerabilitat urbana, vincles socials

ABSTRACT

Today, we face numerous global challenges that require, to try to alleviate them, the generation of solid social bonds, especially in highly vulnerable contexts. But how can we generate them? This paper aims to answer this question by starting with social infrastructures, understood as those physical spaces that allow all kinds of people to gather. Through a case study of Trinitat Vella, one of the most vulnerable neighbourhoods in Barcelona, the study identifies the social infrastructures of the neighbourhood, their essential characteristics and the role they play in the creation of social ties, distinguishing between the different types of social capital generated (linking, bonding and bridging). The results show that all the social infrastructures identified are capable of or easily able to generate linking or bonding type social ties; however, creating or fostering bridging type ties, which are necessary to face the most complex global challenges in situations of high vulnerability, is more complicated for them. It is concluded that, to create bridging social capital, public facilities that are open to all people and that program activities designed for a very diverse range of people are indispensable.

Keywords: social infrastructure, social capital, urban vulnerability, social bonds

“Creiem que el que cal qüestionar són els tipus de ciutats que es construeixen i les lògiques capitalistes que s’imposen i que aniquilen la dimensió comunitària, l’espontaneïtat, la vida de barri...però mai renunciar a la riquesa, diversitat i llibertat de la vida urbana”

Col·lectiu Punt 6, al Pròleg de *Mort i vida de les grans ciutats* de Jane Jacobs (Virus Editorial)

CONTINGUT

Introducció i justificació del tema escollit	1
Infraestructura social i vulnerabilitat urbana: marc teòric	2
El concepte d'infraestructura social.....	2
Vulnerabilitat urbana i infraestructura social	3
Característiques perquè un espai esdevingui infraestructura social	5
Infraestructura social i capital social.....	6
Les preguntes i els objectius de la investigació.....	8
Proposta metodològica.....	8
Estudi de cas: barri de la Trinitat Vella.....	9
Desenvolupament de la recerca	9
Anàlisi i discussió de resultats	13
Infraestructures socials a la Trinitat Vella	13
Característiques de les infraestructures socials.....	23
Públic.....	29
Relacions socials.....	29
El paper de les infraestructures socials en contextos de vulnerabilitat	30
Discussió de resultats.....	31
Conclusions i consideracions finals	33
Referències bibliogràfiques.....	35
Annexos	38
Annex 1: Possibles infraestructures socials a Trinitat Vella	38
Annex 2: Guió de les entrevistes.....	41
Annex 3: Preguntes que motiven les observacions directes.....	44
Annex 4. Transcripció i codificació de les entrevistes	48
Annex 5. Classificació de seleccions de fragments de transcripcions de les entrevistes en funció dels categories d'anàlisi	98
Annex 6. Classificació de seleccions de fragments de transcripcions de les entrevistes en funció dels categories d'anàlisi i dels conceptes associats	121
Annex 7: Mapes i llegendes.....	140

INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ DEL TEMA ESCOLLIT

Avui en dia, les societats del món estan cada vegada més fragmentades, dividides, enfrontades i debilitades. A més, aquestes societats fan front, des de fa anys, a una crisi estructural que mostra diferents cares en forma de reptes i desafiaments complexos: canvi climàtic, aïllament social, envelliment de la població, soledat no desitjada, desigualtat desenfrenada... Són reptes molt diversos, polièdrics, que afecten i afectaran a totes les persones.

Cal, per tant, reflexionar sobre com abordar aquests desafiaments globals. Des de l'acadèmia, han sorgit nombroses reflexions i solucions, i una d'elles ha agafat últimament, una importància central: l'establiment de vincles socials sòlids, regenerar el teixit social i el sentiment de comunitat per fer front a aquests reptes.

En els últims anys, una de les tesis principals sobre com establir aquests vincles socials sòlids, ha estat la creació i el manteniment d'infraestructures socials de qualitat. Entenent infraestructures socials com els espais físics, les condicions físiques que permeten que es pugui reunir tota mena de gent. Així doncs, cal examinar si aquests espais realment poden ser una solució que permeti generar vincles socials sòlids per fer front als reptes actuals. A més, aquests espais tenen especial importància en contextos i moments d'especial vulnerabilitat urbana, ja que actuen, segons la literatura existent, com a articuladors de respostes per fer-hi front.

Per tal de poder conèixer el paper que juguen les infraestructures socials, en aquest treball exploro el paper que juguen aquest tipus d'infraestructures en un dels barris de Barcelona que presenta un dels majors graus de vulnerabilitat segons els indicadors que s'utilitzen per mesurar-la, Trinitat Vella.

El treball s'inicia amb un breu marc teòric sobre els conceptes rellevants que emmarquen la temàtica abordada. A continuació, es defineix la pregunta d'investigació i diverses subpreguntes que motiven el treball, i també s'estipulen els objectius que es pretenen assolir. Seguidament, s'exposa la proposta metodològica, on s'especifica l'estratègia emprada per tal d'abordar empíricament les preguntes d'investigació. En el següent apartat és on s'exposen pròpiament els resultats obtinguts de les tècniques d'investigació emprades, i acaba amb una discussió dels resultats. El treball finalitza amb un apartat de conclusions i consideracions finals, on s'exposen les reflexions i interpretacions finals en funció de tot el desenvolupat anteriorment.

INFRAESTRUCTURA SOCIAL I VULNERABILITAT URBANA: MARC TEÒRIC

La preocupació pel deteriorament de les comunitats és característica de les societats modernes i un tema recurrent en el món acadèmic. Els vincles socials que mantenen unides les persones i comunitats s'estan debilitant cada vegada més en el moment més inoportú. Un moment, on enfrontem desafiaments profunds -com el canvi climàtic, l'envelliment de la població, una desigualtat desenfrenada- que només podem abordar si establim vincles sòlids els uns amb els altres i si desenvolupem interessos comuns (Klinenberg, 2021).

La fragmentació i segmentació social existents en molts dels països són el resultat de l'afebliment de mecanismes integradors (Diaz, 2003). Com construir mecanismes integradors és el que motiva el present treball, el qual parteix de la premissa que la infraestructura social pot esdevenir un generador de vincles socials: construir espais on tota classe de persona pugui reunir-se és una bona manera de reparar les societats fracturades en què vivim (Cedeño, 2020).

La infraestructura social està lluny de ser la solució definitiva als desafiaments presents i futurs, però sens dubte, és un instrument crucial per crear un creixement inclusiu i per enfortir les bases socials (Fransen, del Bufalo i Reviglio, 2018). És a dir, si bé no és suficient només tenir aquests espais per unir les societats polaritzades, protegir comunitats vulnerables o connectar a individus aïllats, sense aquesta infraestructura no podem abordar aquests desafiaments (Klinenberg, 2021). Hem de començar a donar importància a l'arquitectura de les nostres ciutats, reconeixen que sense espais comuns veurem més ruptures en el nostre teixit social (Aldrich, 2023).

A continuació, s'examina el concepte d'infraestructura social i les principals aportacions fetes al voltant d'aquest concepte, així com la seva relació amb el capital social.

El concepte d'infraestructura social

El concepte d'infraestructura ha emergit com a focus central de la teoria urbana i social (Al Shawabkeh, Alobaidat, Alhaddad i Alzoubi, 2022). La geografia urbana s'ha interessat durant molt temps en com funcionen els veïnats, les formes que certs entorns urbans permeten que les persones prosperin i, per descomptat, totes les formes en què aquestes oportunitats es distribueixen i són accessibles de manera desigual en diferents territoris. En els últims anys, el concepte d'infraestructura social ha propiciat un llenguatge per parlar d'aquests temes tan importants. Tanmateix, la interpretació que es fa d'infraestructura social és diversa. En termes generals, podem distingir entre quatre definicions del concepte d'infraestructura social (Latham i Layton, 2022a).

La primera parteix de la noció que les persones són infraestructura (Simone, 2004). És un enfocament que està interessat en com les energies i els esforços socials poden funcionar com a infraestructura en absència de provisió d'infraestructura material. És un enfocament molt utilitzat, per exemple, per explicar com la vida social de moltes ciutats del Sud Global es manté unida i la forma en què depèn de les relacions entre les persones (Latham i Layton, 2022a).

La segona definició d'infraestructura social, amb estreta relació amb la primera, se centra en la sociabilitat que es reuneix al voltant de les infraestructures físiques convencionals, com les de l'aigua, energia i el sanejament. Aquí, el concepte d'infraestructura social es refereix a les intricades solucions socials que "les persones creen per sostenir la vida" en entorns urbans amb recursos i suports insuficients (McFarlane i Silver, 2017). Un element central d'aquesta definició és com els factors socials, culturals i polítics poden distorsionar l'accés a les infraestructures. Moltes de les investigacions que ha adoptat aquesta definició se centren en les relacions desiguals de casta, classe, religió, raça i gènere, i les implicacions de com es distribueixen i accedeixen als serveis essencials en les ciutats. També se centren en les formes en què l'aprovisionament d'infraestructura pot convertir-se en un lloc per la protesta i l'acció política. Llavors, aquesta definició d'infraestructura social no està

tan interessada en les infraestructures de la sociabilitat, sinó en les relacions de poder i polítiques que es produeixen en les infraestructures físiques (Latham i Layton, 2022a).

En tercer lloc, està l'àrea de treball sobre infraestructura social, desenvolupada sovint a través de les teories de reproducció social, que s'ocupa del que es pot considerar com a infraestructures d'atenció social. Se centra en els serveis disponibles en les ciutats que brinden salut, educació i atenció social, i en el treball de gènere que recolza aquests serveis (Hall, 2020; Meehan i Strauss, 2015; Strauss, 2020). Aquesta definició, per tant, se centra en serveis i programes que recolzen una comunitat segura i saludable, i mantenen i promouen la seva qualitat de vida. Amb aquesta definició, s'entén que les infraestructures socials inclouen espais com hospitals, escoles, espais de gent gran, serveis de salut mental, espais que brinden una àmplia gamma de funcions específiques per prestar atenció col·lectiva a un ventall ampli de persones vulnerables. Important per aquest enfocament ha estat comprendre que quan el treball en aquest tipus de serveis el realitzen dones, sovint, està mal pagat i subvalorat (Latham i Layton, 2022a).

Finalment, la quarta i última definició d'infraestructura social és que són els espais i llocs que sustenten la connexió social en espais públics i gairebé públics. La idea central és identificar la gran diversitat d'espais i instal·lacions (biblioteques, parcs, gimnasos, voreres, tendes, espais de culte, espais comunitaris, etc.) que faciliten una àmplia gamma d'activitats socials en les ciutats. Aquest ús de la infraestructura social no està interessat en la totalitat social de les ciutats, sinó en la vida pública col·lectiva de carrers i barris. I la dimensió infraestructural del concepte fa referència als llocs i les instal·lacions, i tots els recursos que els sustenten, que estan integrats en l'entorn construït i que creen oportunitats per formes particulars de convivència. Aquesta definició dirigeix l'atenció a una sèrie d'espais i instal·lacions que recolzen una vida col·lectiva pública sòlida en les ciutats i ajuden a desenvolupar en els veïnats urbans la capacitat per tota mena de formes d'estar amb la resta. En aquesta definició, la vida pública de les ciutats i els seus barris és un tema clau pel sentit de pertinença de les persones, el compromís amb els llocs que habiten, el gaudi personal i el benestar col·lectiu (Latham i Layton, 2022a).

En el present treball, la forma d'entendre infraestructura social partirà d'aquesta última definició. Així doncs, s'entendrà la infraestructura social com aquells espais que permeten que les persones es reuneixin: espais que donen suport a la vida comunitària, que permeten a les amistats passar temps juntes i cuidar-se les unes a les altres, que permeten a les persones viure còmodament soles i juntes, que permeten a les persones reunir-se, experimentar la cultura junts, llocs que animen a la gent a fer exercici, fer esport, ballar... (Latham i Layton, 2022a).

Per tant, la definició que servirà de marc per examinar la infraestructura social en el present treball és una definició àmplia que inclou tant les institucions públiques -com les biblioteques, els centres educatius, les àrees de joc infantil, els parcs, els terrenys esportius i les piscines-, com les voreres, els patis, els horts veïnals i altres espais verds que conviden la gent a sortir al carrer. Però també s'inclouen les organitzacions locals, entre les quals es troben els espais de culte i les associacions veïnals que disposen d'un espai material consolidat on pugui reunir-se la gent, igual que els mercats d'alimentació, mobles, roba, art i altres béns de consum. I, en últim lloc, també poden esdevenir infraestructura social els establiments comercials -com cafeteries, restaurants, perruqueries i llibreries-, sobretot quan operen com a "tercers espais" (Oldenburg, 1999), és a dir, llocs on es veu amb bons ulls que la gent s'ajunti i es quedi estona, amb independència del que hagi comprat (Klinenberg, 2021).

Vulnerabilitat urbana i infraestructura social

En les ciutats es materialitzen les desigualtats socioeconòmiques quartejant l'espai urbà en fragments interrelacionats. Les ciutats són sistemes en els quals conviuen àrees afavorides per les dinàmiques econòmiques, polítiques i social i àrees que acumulen factors de risc que situen a les persones que hi viuen en una posició de vulnerabilitat i exclusió. La concentració dels factors de risc en

determinants espais urbans i la seva retroalimentació acaba generant complexos processos circulars que reproduïen la vulnerabilitat urbana. Per tant, la tendència a la perpetuació formaria part de l'essència del fenomen de la vulnerabilitat urbana (Antón i Cruz, 2022).

En la ciutat conflueixen processos de diferent naturalesa (urbana, sociodemogràfica, socioeconòmica i sociopolítica) que generen lògiques d'integració, de vulnerabilitat i d'exclusió semblants a les que es produeixen en l'estructura social, delimitant les àrees vulnerables. El que defineix les àrees de vulnerabilitat urbana és la combinació de riscos multidimensionals que concorren en el territori i limiten les possibilitats de mobilitat social (Antón i Cruz, 2022).

La vulnerabilitat urbana és un concepte que troba les seves arrels en les aportacions de Robert Castel (1995, 1997) sobre els processos d'integració, vulnerabilitat i exclusió. En termes generals, el concepte de vulnerabilitat fa referència a dues qüestions: per una banda, a l'increment de les amenaces i reptes que afecten les persones, societats i grups socials; i, per altra banda, el debilitament dels mecanismes per enfrontar aquests riscos i amenaces (Ochoa i Guzmán, 2020).

Per tornar a articular els mecanismes per enfrontar aquests riscos i amenaces cada vegada més complexos i polièdrics, neix la necessitat d'establir vincles socials sòlids, regenerar el teixit social i el sentiment de comunitat, així com la construcció de respostes comunitàries, amb la implicació de diferents actors per afrontar-les. I aquí les infraestructures socials adquireixen una importància essencial, com a espais on es possibilita l'establiment d'aquells llaços socials. Les relacions socials propicien actituds de reciprocitat que ens inciten a prestar atenció al benestar del pròxim (Putnam, 2002).

Les ciutats necessiten infraestructura social. Necessiten aquests espais no només per la seva utilitat pràctica, sinó també perquè són espais on les persones poden socialitzar i connectar-se amb altres, espais que fonamenten que les persones es preocupin pels entorns urbans, espais que faciliten l'ús compartit i l'experiència col·lectiva de la vida urbana. Aquests tipus d'espais importen per les seves conseqüències per la societat, la política, la salut i el benestar (Latham i Layton, 2019).

Les infraestructures socials poden ser un punt focal per l'activitat comunitària i també un lloc perquè les persones es reuneixin i es connectin. El paper de la infraestructura social radia en què és un catalitzador per millorar la cohesió social i el sentit de pertinença (Al Shawabkeh, Alobaidat, Alhaddad i Alzoubi, 2022). Aquests llocs són importants perquè són espais on persones desconegudes poden trobar-se i barrejar-se amb altres amb qui comparteixen el seu veïnat (Latham i Layton, 2019). Si bé una trobada no és suficient per aconseguir la inclusió, certament pot alimentar actituds de tolerància i reconeixement de la participació compartida en una escena urbana quotidiana (Layton i Latham, 2022b).

En molts casos, els espais que cataloguem com a infraestructura social tenen altres funcions primàries a més de promoure la sociabilitat; tanmateix, facilitar la sociabilitat és un component essencial de com aconsegueixen complir la seva funció principal. En aquest sentit, més que satisfer una necessitat instrumental, són llocs on les ciutats poden experimentar-se com a inclusives i acollidores (Latham i Layton, 2019).

Les infraestructures socials són necessàries per nodrir la vida pública, però també per abordar i prevenir algunes de les preocupacions més urgents de la vida urbana contemporània: contrarestar l'aïllament social i la soledat, la manca d'interacció social, crear llocs per totes les persones, independentment de la seva raça, gènere, sexualitat, ingressos o condició de salut, entre d'altres. A més, segons mostren alguns estudis recents, les infraestructures socials generen resiliència enfront d'amenaces naturals com els tsunamis, huracans, inundacions o onades de calor (Klinenberg, 2021).

Per tant, les infraestructures socials contribueixen a millorar la interacció social i promoure la qualitat de vida dins d'una comunitat, l'estabilitat, el benestar social i la millora del capital humà i social. En aquest sentit, l'existència d'una infraestructura social adequada crea comunitats fortes (Al

Shawabkeh, Alobaidat, Alhaddad i Alzouby, 2022). La infraestructura social d'alta qualitat brinda beneficis a les persones i les comunitats i millora la cohesió social. Altrament, una infraestructura social de baixa qualitat pot limitar les oportunitats socials i econòmics i pot reforçar les desigualtats (Fransen, del Bufalo i Reviglio, 2018).

En definitiva, les infraestructures socials ben dissenyades i d'alta qualitat són l'adhesiu que manté les comunitats unides (González, 2021), i que els permet fer front als reptes i amenaces de la societat actual i la del futur, que, sobretot, es posen de manifest en aquells espais més vulnerables.

Característiques perquè un espai esdevingui infraestructura social

Com s'ha assenyalat anteriorment, les infraestructures socials són aquells espais que fan possible la relació entre les persones. Hem vist que la naturalesa d'aquests espais és molt àmplia i diversa, des d'equipaments públics, espais de l'espai públic fins a equipaments comercials. Però, quines característiques han de reunir aquests espais perquè realment facin possible la relació entre les persones i esdevinguin infraestructura social?

Des de la literatura, s'han assenyalat una sèrie de dimensions en la provisió d'infraestructura social que poden fer-la més o menys exitosa. A continuació, es revisarà aquesta literatura, malgrat que, encara, no té massa desenvolupament teòric.

En primer lloc, un element que s'assenyala és l'**abundància** de la provisió. Quan les infraestructures socials són difícils de trobar o només transmeten una sensació de funcionalitat i res més, no acostumen a ser espais de trobada (Latham i Layton, 2019).

Un segon element assenyalat és el **disseny i manteniment** d'aquests espais, ja que, com es dissenyen i mantenen les infraestructures socials afecta com s'experimenta l'aprovisionament i com es desenvolupa la confiança (Latham i Layton, 2019). Per una banda, el disseny de l'espai ha de promoure la socialització i la interacció de forma casual (Klinenberg, 2021). Per l'altra banda, el manteniment és físic (es tracta de reparar els materials i les superfícies a mesura que es deterioren) però també és social: les persones han de percebre aquests espais com a cuidats i segurs (Latham i Layton, 2019).

En tercer lloc, una característica essencial perquè aquests espais acabin esdevenint infraestructura social és la seva **accessibilitat**: l'accessibilitat de la infraestructura social per les persones de tota la societat, independentment de la seva edat, raça, sexualitat, gènere... (Latham i Layton, 2019). Parlar d'accessibilitat ens condueix a parlar també de la distància: les distàncies que les persones han de caminar per accedir a aquests espais. En aquest sentit, es requereix que les **distàncies** que les persones que han de caminar per accedir a aquests espais siguin d'entre 800 i 1600 metres de la majoria d'habitatges (això implica desplaçaments d'entre 10 i 20 minuts a peu) (Brown i Barber, 2012; Llewelyn-Davies, 2000).

En quart lloc, un element que també condiona el desenvolupament d'aquests espais com a infraestructura social és la **disposició** (com estan distribuïts) d'aquests espais i si responen als **desitjos i necessitats de les persones** (Latham i Layton, 2019). Si efectivament responen als seus desitjos i necessitats, acabaran generant una sensació de pertinença amb l'espai, que contribuirà que el freqüentin i interaccionin amb l'espai i amb les persones que hi ha (Klinenberg, 2021).

En cinquè lloc, i molt lligat a l'anterior punt, ens trobem amb la **programació** de l'espai. La programació podrà jugar un paper important en fomentar o no la cohesió social entre les persones usuàries de l'espai, fent -o no- que es relacionin amb la resta. L'àmplia programació d'un espai -organitzada per unes persones treballadores professionals que es guien per principis com la receptivitat i la inclusivitat- fomenta la cohesió social entre persones usuàries que, d'altra forma, potser no s'hauria relacionat amb la resta. Per tant, aquí també tenen molta importància les persones

treballadores d'aquests espais i com faciliten (o no) que les persones se sentin a gust a l'espai (Klinenberg, 2021).

Klinenberg (2021) també assenyala que una característica que facilita que certs espais esdevinguin infraestructura social és que siguin percebuts com a **espais de permissibilitat**, és a dir, espais on ningú t'animi ni et pressioni perquè vagis en una direcció determinada, ni et sentis com si t'estiguessin observant i donant-te la seva aprovació, sinó que senzillament tens llibertat per dedicar-te al que et vingui de gust, sempre respectant, òbviament, unes normes bàsiques de convivència.

En últim lloc, s'assenyala com una característica que ajuda en el desenvolupament exitós d'una infraestructura social la **diversitat** que reuneix aquesta infraestructura, en tant que les persones busquen una varietat d'activitats i usos (Latham i Layton, 2019). Per tant, és d'esperar que aquelles infraestructures que en el seu si apleguin una diversitat més àmplia d'espais que possibilitin diferents activitats resultaran més exitoses en el seu paper d'infraestructura social.

Infraestructura social i capital social

Cal distingir infraestructura social i capital social, que sovint són percebuts com a sinònims. Per capital social ens referim al concepte utilitzat comunament per mesurar les relacions i xarxes interpersonals de les persones (Cedeño, 2020), com ara explicarem. Per infraestructura social entenem les condicions físiques que faciliten les interaccions socials i que contribueixen a construir capital social (Klinenberg, 2019; Sean, 2021).

La infraestructura social, com hem vist, proporciona la base sobre la qual creixen el compromís cívic, la confiança, l'intercanvi d'informació i els llaços socials. Els espais i llocs on les persones poden reunir-se, jugar i generar confiança brinden les estructures sobre les quals es pot construir i mantenir el capital social. D'aquesta manera, la infraestructura social influeix en les formes en què interactuem amb la resta i, per tant, en la direcció que prenem com a comunitats i societats (Jacobs, 1961; Klinenberg, 2018; Aldrich, 2023).

La infraestructura social, en definitiva, són els espais que donen forma a la manera que les persones interactuen (Cedeño, 2020). I malgrat que les interaccions que es produeixen en aquestes infraestructures socials per si soles sovint no són suficients per entaular relacions profundes i duradores, sí que són un principi, una oportunitat per entrar en contacte (Klinenberg, 2021): són una oportunitat per generar capital social, poden facilitar o impedir el desenvolupament d'aquest capital per la forma que permet (o no) que les persones s'uneixin (Williams i Pocock, 2010).

El capital social s'entén com el conjunt de relacions socials basades en la confiança i els comportaments de cooperació i reciprocitat. Es tracta, doncs, d'un recurs de les persones, els grups i les col·lectivitats basat en les seves relacions socials (Durstun, 2003). Cal tenir present que és un recurs que està desigualment distribuït en la societat (Ocampo, 2003).

La literatura distingeix, principalment, entre tres classes de capital social. En primer lloc, el capital social d'unió o d'enllaç (**bonding social capital**) és un tipus de capital social que descriu connexions dins d'un grup o comunitats caracteritzades per alts nivells de similitud en les característiques demogràfiques, les actituds i els recursos disponibles (Claridge, 2018). Són relacions socials que reforcen identitats exclusives i grups homogenis, a relacions de confiança i cooperació entre persones que comparteixen identitats socials (Poortinga, 2012). Generalment, es basa en punts de coincidència heretats (família) o creats com a resultat de compromisos per tota la vida i un contacte personal freqüent. És un tipus de relació que existeix, normalment, entre els membres d'una família, en les parelles, entre les persones que formen part d'un col·lectiu minoritari oprimat, o grups socials exclusius construïts sobre una ideologia o sobre la condició d'elit social, per exemple (Robinson, Siles i Schmid, 2003). Es refereix, per tant, a relacions entre els membres d'una xarxa que són semblants en alguna forma significativa (Hawkins i Maurer, 2010).

El capital social bonding pot complir una funció social útil al proporcionar una font vital de suport a les persones que pateixen dificultats socioeconòmiques o problemes de salut. Pot ser una font molt important de suport social. Tanmateix, les societats o comunitats amb nivells excessius de vinculació d'aquest tipus tendeixen a generar prejudicis i racisme, reforçant les diferències i generant exclusió (Claridge, 2018).

El capital social de vinculació (**linking social capital**), és un tipus de capital social que descriu les relacions entre grups dissímils, amb èmfasi més explícit en la verticalitat i en les desigualtats de poder (Robinson, Siles i Schmid, 2003). Fa referència a relacions entre individus i grups de diferents estrats socials en una jerarquia on els diferents grups accedeixen al poder, l'estatus social i la riquesa (Claridge, 2018); és a dir, relacions socials que construeixen els individus amb institucions o individus que tenen un poder relatiu sobre ells (per exemple, per proporcionar-los accés a serveis, treballs o recursos) (Hawkins i Maurer, 2010). És un tipus de capital social que reflecteix com les comunitats estan interconnectades "verticalment" amb institucions i estructures polítiques.

El principal benefici del capital social linking és pel fet de comportar relacions socials amb aquelles persones que tenen autoritat, pot ser molt útil per accedir a recursos o poder. Tanmateix, si no hi ha altres formes de control i rendició de comptes, el capital social linking pot convertir-se ràpidament en nepotisme i clientelisme, és a dir, en un mecanisme per l'ús d'informació privilegiada i el favoritisme polític (Claridge, 2018)

El capital social pont (**bridging social capital**) és un tipus de capital social que descriu les connexions que vinculen les persones tot travessant les fronteres que generalment divideixen a la societat (com la raça, la classe social o la religió) (Claridge, 2018). Per tant, fa referència a les relacions socials que s'estableixen entre diferents grups socials i ètnics que no necessàriament comparteixen identitats similars, comprenent relacions de respecte i reciprocitat entre persones que no són iguals (Poortinga, 2012). El capital social bridging permet construir ponts entre persones que són diferents (Hawkins i Maurer, 2010). Els beneficis d'aquest tipus de capital social és que tendeix a augmentar la tolerància i l'acceptació de diferents persones, valors i creences mitjançant el contacte amb altres persones diferents (Claridge, 2018), tot i que el tipus de vincles que generen acostumen a ser més febles (no tan profunds ni perdurables) que els de tipus bonding.

Les infraestructures socials poden facilitar múltiples formes de sociabilitat en les quals participen les persones, impulsant que es donin les diverses classes de capital social anteriorment descrites. Una infraestructura social adequada millora la capacitat i brinda l'oportunitat de desenvolupar llaços socials, amb grups d'iguals, amb persones desconegudes o inclús amb actors que personifiquen l'autoritat i el poder. Les diferents classes d'infraestructura social desenvolupen en l'entorn local papers diferents i sustenten diferents classes de vincles socials (Klinenberg, 2021).

Des del punt de vista col·lectiu, l'objectiu del capital social que necessitem depèn de la complexitat dels problemes als quals ens enfrontem. Pels problemes col·lectius de major envergadura necessitem precisament el tipus de capital social que basteix ponts, i que és més difícil de crear. La creació d'un capital social que construeixi ponts (bridging) requereix superar les nostres identitats socials, polítiques i professionals per connectar amb persones diferents de nosaltres (Putnam, 2002).

Tanmateix, cal que tinguem en compte que, la creació (o recreació) de capital social no és una tasca senzilla (Putnam, 2002).

LES PREGUNTES I ELS OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ

La principal pregunta de recerca és quin paper juga la infraestructura social en la construcció de vincles socials davant la vulnerabilitat urbana?

I d'aquesta pregunta, neixen les següents subpreguntes:

- Quin paper juguen els diferents tipus d'infraestructura social en la construcció de vincles socials?
- Quines són les característiques que es consideren més rellevants perquè aquests espais siguin capaços de reunir les persones i promoure que aquestes interaccionin entre elles?
- Quins són els factors o característiques que promouen o afavoreixen que aquests espais esdevinguin infraestructura social?
- Quina o quines classes de capital social promouen les infraestructures socials?

En consonància amb les anteriors preguntes, l'objectiu general que es pretén assolir és conèixer les infraestructures socials presents al territori i si juguen un paper important a l'hora de promoure les relacions socials entre la població

I els objectius específics són:

- Comprendre quins són els elements i característiques més importants perquè els espais acabin complint el paper d'infraestructura social
- Conèixer els tipus de relacions socials que promouen aquests espais i relacionar-ho amb les classes de capital social existents
- Conèixer si les relacions que promouen aquestes infraestructures estan molt enfocades a perfils concrets de la població o van dirigides a la totalitat de la diversa població
- Conèixer el paper que juga la infraestructura social en moments d'especial vulnerabilitat

PROPOSTA METODOLÒGICA

Els objectius i la realitat que examino en aquest treball porten a adoptar una proposta que s'emmarca en un paradigma interpretatiu-inductiu, basat en el desenvolupament d'un estudi de cas.

Parteixo de la premissa que la realitat és concebuda com a complexa, múltiple, dinàmica, holística i construïda (Finol i Vera, 2020) i renuncio, per tant, a l'ideal objectivista de l'explicació, tot entenent la recerca des de la perspectiva de la comprensió (González, 2001). A més, aposto per fer una immersió en els detalls o en les especificitats de les dades per descobrir les categories, dimensions i interrelacions; començant a explorar amb preguntes obertes, en lloc de provar deductivament hipòtesis derivades de la teoria (González, 2003).

L'estudi de cas és la forma escollida per fer investigació en aquest cas, en tant que jo, com a investigadora, tinc poc control sobre els esdeveniments estudiants i m'estic enfocant en un fenomen contemporani dins d'un context de la vida real. La necessitat distintiva de fer un estudi de cas sorgeix del desig de comprendre fenòmens socials complexos, i em permetrà conservar les característiques holístiques i significatives dels esdeveniments de la vida real (Yin, 2003).

Parteixo d'un estudi de cas únic, a causa de la limitació de recursos i també perquè he escollit un cas representatiu de la situació de vulnerabilitat urbana, amb l'objectiu de capturar les circumstàncies i condicions d'una situació quotidiana o comuna. Es tracta d'un estudi de cas holístic, que se centra en les següents dimensions analítiques:

- Tipus d'infraestructura social
- Característiques constitutives de la infraestructura social
- Capital social promogut per les infraestructures socials
- Públic de les infraestructures socials

Estudi de cas: la Trinitat Vella

Com he mencionat anteriorment, desenvolupo un estudi de cas representatiu de la situació de vulnerabilitat urbana. Concretament, he triat un dels barris de Barcelona que presenta uns majors nivells de vulnerabilitat urbana, segons els indicadors utilitzats per mesurar-la: Trinitat Vella.

Trinitat Vella és un barri del districte de Sant Andreu. Assentat sobre el Turó de la Trinitat i situat l'extrem nord-est de Barcelona, és un dels barris limítrofs de la ciutat. L'encaix territorial del barri està molt determinat per l'aïllament i la manca de continuïtat urbana amb els barris pròxims, que paradoxalment provoquen les diferents infraestructures de comunicació que el travessen: el nus de la Trinitat, les rondes, les autopistes i les vies ferroviàries (Pla de Barris, 2021).

Segons l'Índex de Vulnerabilitat Urbana (IVU), Trinitat Vella és un dels barris més vulnerables de l'Àrea Metropolitana de Barcelona des de fa anys (Antón-Alonso, Porcel i Cruz, 2020). L'IVU és un indicador complex que engloba diversos conceptes: pobresa, envelliment/soledat, immigració estrangera, densitat de població, teixits residencials de risc, degradació residencial, baix atractiu residencial, escassa presència de classes mitjanes i efectes de barri, i ens permet comparar la situació relativa de vulnerabilitat a l'AMB.

Desenvolupament de la recerca

Tècniques de producció de la informació

El primer pas per desenvolupar l'estudi de camp del treball consisteix a localitzar la possible infraestructura social existent a Trinitat Vella. Partint de la definició desenvolupada en la fonamentació teòrica, he utilitzat registres d'arxiu i documentació per radiografiar els possibles espais amb els quals compta Trinitat Vella que poden desenvolupar el paper d'infraestructura social. He fet servir, en primer lloc, la base de dades d'equipaments¹ desenvolupada per l'Àrea de Desenvolupament de Polítiques Urbanístiques de l'AMB, en col·laboració amb l'Àrea de Desenvolupament Socioeconòmic de l'AMB i l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB).

Aquesta base de dades identifica i geolocalitza els equipaments a l'AMB, entesos com els edificis, locals o espais oberts destinats a proporcionar serveis a les persones per millorar-ne la qualitat de vida i la cohesió social o destinats a contribuir a la competitivitat dels entorns empresarials. Tanmateix, la base de dades no inclou els serveis tècnics (depuradores, centres de transformació energètica, etc.), ni els serveis sanitaris molt especialitzats (farmàcies, clíniques dentals) ni els serveis de proveïment de béns de consum o d'hoteleria i restauració. Tampoc no inclou els serveis relacionats amb el transport (aparcaments, estacions de transport públic, etc.). Una altra de les limitacions que presenta aquesta base de dades és que la seva última actualització correspon al 2019.

Per tant, per detectar aquells espais susceptibles a esdevenir infraestructura social, he utilitzat altres bases de dades: per una banda, la que posa a disposició l'Ajuntament de Barcelona a través de la seva pàgina web, on es recullen les entitats i els equipaments presents als barris de Barcelona²; per altra banda, també he recollit la informació que proporciona la base de dades de Google Maps. La informació recopilada en aquest primer estadi de l'estudi de camp es recull en l'Annex 1.

¹ Disponible a: <https://www.amb.cat/web/territori/urbanisme/cartografia/visor-equipaments>

² Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/santandreu/ca/el-districte-i-els-seus-barris/la-trinitat-vella/equipaments?pg=search&wtarget=ajuntament-sant-andreu&ajax=1&xout=1&nr=10&districtsrc=Sant+Andreu&c=00620*&tr=620&districtstr=Sant+Andreu&nfw=1&baristr=Trinitat+Vella&type=EQ&sort=namesort,asc&vm=7.x-3.67

Detectada la possible infraestructura social present a Trinitat Vella, per donar resposta a les preguntes d'investigació i per assolir els objectius, faig servir les següents tècniques de producció d'informació: anàlisi documental, entrevistes i observacions directes (no participants).

La documentació em serveix per corroborar i augmentar l'evidència de les altres fonts usades (Yin, 2003), a la vegada que em permet conèixer amb major profunditat l'estudi de cas. La principal documentació que he utilitzat, a part de les anteriors bases de dades, ha estat tota la desenvolupada pel Pla de Barris de Trinitat Vella³.

La segona tècnica de producció d'informació que he emprat han estat les entrevistes, que tindran més forma de converses guiades en lloc d'entrevistes estructurades i seran de naturalesa oberta, a partir d'una bateria de preguntes que s'aniran ajustant i canviant a mesura que avanci l'entrevista. Parteixo d'un guió (que es troba en l'Annex 2) que dirigeix la informació que es busca, però amb preguntes obertes (que fan referència principalment a les quatre dimensions d'anàlisi anteriorment apuntades) per a possibilitar una major flexibilitat i matisos en les respostes (Meneses i Rodríguez, 2011).

Les entrevistes s'inicien amb una entrevista a una persona informant clau, que no només proporciona informació sobre la temàtica, sinó també suggereix fonts d'evidència (Yin, 2003). En aquest sentit, gràcies a aquesta primera entrevista amb el tècnic del Pla de Barris de Trinitat Vella, puc concretar també la selecció dels perfils dels informants. He optat per persones que tinguin una forta vinculació i siguin coneixedors del territori, per això d'entrada he contactat amb diverses entitats.

En les entrevistes s'han anat concretant els espais que són considerats infraestructura social dins del barri. A partir d'aquí, he procedit a realitzar, una tercera tècnica de producció d'informació, observacions directes. Aquestes observacions les he dut a terme sobretot en els espais públics detectats (més que en equipaments o establiments comercials), que em proporcionen informació addicional sobre la temàtica i em permeten respondre les preguntes d'investigació plantejades, així com abordar les diferents subunitats d'anàlisis establertes, és a dir, veure quin ús es fa de l'espai, qui en fa ús i quan i quines relacions s'estableixen. En aquestes observacions s'intentaran respondre les preguntes presents en l'Annex 3. He fet un total de 4 observacions, que han sumat un total de 17 hores al barri. Una primera al conjunt del barri, que em va permetre corroborar els espais presents a Trinitat Vella que poden esdevenir infraestructura social (a partir de la informació recopilada en l'Annex 1, gràcies a l'anàlisi documental de diverses bases de dades). En les tres restants he observat els diversos espais públics detectats com a infraestructura social en les entrevistes. En l'Annex 3 trobareu els espais i les anotacions fetes en les observacions. Per realitzar aquestes observacions, he seleccionat diversos dies de la setmana, en diverses hores, entenent que l'ús, les persones que el freqüenten i les relacions que s'hi estableixen varien en funció del moment.

Finalment, he fet entrevistes, en format converses guiades, a les persones que treballen en els equipaments no comercials i establiments comercials que han aparegut més mencionats en les entrevistes amb persones vinculades a les entitats del barri. En aquestes segones entrevistes, he fet preguntes per aprofundir més en les característiques i usos de l'espai, les persones que el freqüenten i les relacions que s'estableixen. El guió de partida que he utilitzat es troba en l'Annex 2.

Tècniques d'anàlisi de la informació

Per tal d'analitzar la informació obtinguda, he utilitzat l'anàlisi de contingut, que és una tècnica d'interpretació de textos, que es caracteritza per donar sentit a la informació, analitzant-la i interpretant-la (Victoria, 2002). Per aquesta investigació, he aplicat aquesta tècnica a les

³ Disponible a: <https://www.pladebarris.barcelona/ca/plans-de-barri/la-trinitat-vella/inici>

transcripcions de les entrevistes, recollides en l'Annex 4. L'objectiu de l'anàlisi de contingut qualitatiu és verificar la presència de temes, paraules o de conceptes en un contingut i el seu sentit dins d'un text en un context (Díaz, 2018).

Per desenvolupar l'anàlisi del contingut, s'han seguit els següents passos establerts en la literatura (Andréu, 2002). En primer lloc, he determinat l'**objecte o tema d'anàlisi**, ja definit en el marc teòric desenvolupat. En segon lloc, he determinat de les **regles de codificació**. En aquest sentit, he procedit a la codificació de les entrevistes, que trobareu explicada i aplicada en l'Annex 4. En tercer lloc, la **determinació del sistema de categories**. La categorització és una operació de classificació d'elements constitutius d'un conjunt per diferenciació, després de l'agrupació per analogia, a partir de criteris prèviament definits (Bardin, 1996). El criteri de classificació que he utilitzat ha estat, en primer lloc, les categories temàtiques establertes en el marc teòric i en les dimensions analítiques del treball. Per tant, ens trobem cinc categories: infraestructures socials a la Trinitat Vella, característiques de les infraestructures socials, públic, relacions social i el paper de les infraestructures socials en contextos de vulnerabilitat. He realitzat una taula, present a l'Annex 5, on es classifiquen parts de les transcripcions de les entrevistes segons aquestes categories temàtiques. A partir d'aquesta taula, he diferenciat conceptes dins de cada categoria en funció d'allò més rellevant obtingut a les entrevistes, així doncs he construït les següents categories i conceptes:

Taula 1: Categories d'anàlisi i conceptes associats aplicats en l'anàlisi de contingut desenvolupat

Categories d'anàlisi	Conceptes
Infraestructures socials a la Trinitat Vella	General
	Centre Cívic
	Centre de Vida Comunitària
	Biblioteca
	Casal Cívic
	Casal de Gent Gran
	Plaça de la Trinitat
	Plaça de Josep Andreu i Abelló i pistes de petanca
	Escoles
	Forn de la Trinitat
	Centre Esportiu Municipal
	Camp municipal de futbol
	Espai de calistènia
	Bars
	Espais de culte
	Parc de la Trinitat
	Llosa del metro
	Centre d'Atenció Primària
	Espai de les entitats
Característiques de les infraestructures socials	Ubicació territorial
	Sensació de pertinença
	Diversitat d'usos i de serveis
	Accessibilitat
	Sensació d'obertura
	Equip
	Transparència i comunicació
	Programació

	Disseny
	Intimitat
	Seguretat
	Sensació d'utilitat
	Confiança
	Factors contextuais
	Costum, tradició
	Presència d'agents mobilitzadors
	Adaptabilitat a les necessitats
	Altres
Públic	En funció dels espais
	En funció de les hores
Relacions socials	Entre coneguts
	Entre desconeguts i diferents
El paper de les infraestructures socials en contextos de vulnerabilitat	Espais de solidaritat
	Espais d'ajuda
	Necessitat d'adaptabilitat
	Espais de detecció de necessitats

Cada categoria i concepte recull unitats de significat, és a dir, el contingut més rellevant mitjançant paràgrafs literals extrets de les entrevistes. El resultat d'aquest procés es pot trobar a l'Annex 6, que serà la base sobre la qual es durà a terme l'anàlisi i discussió dels resultats del present treball.

ANÀLISI I DISCUSSIÓ DE RESULTATS

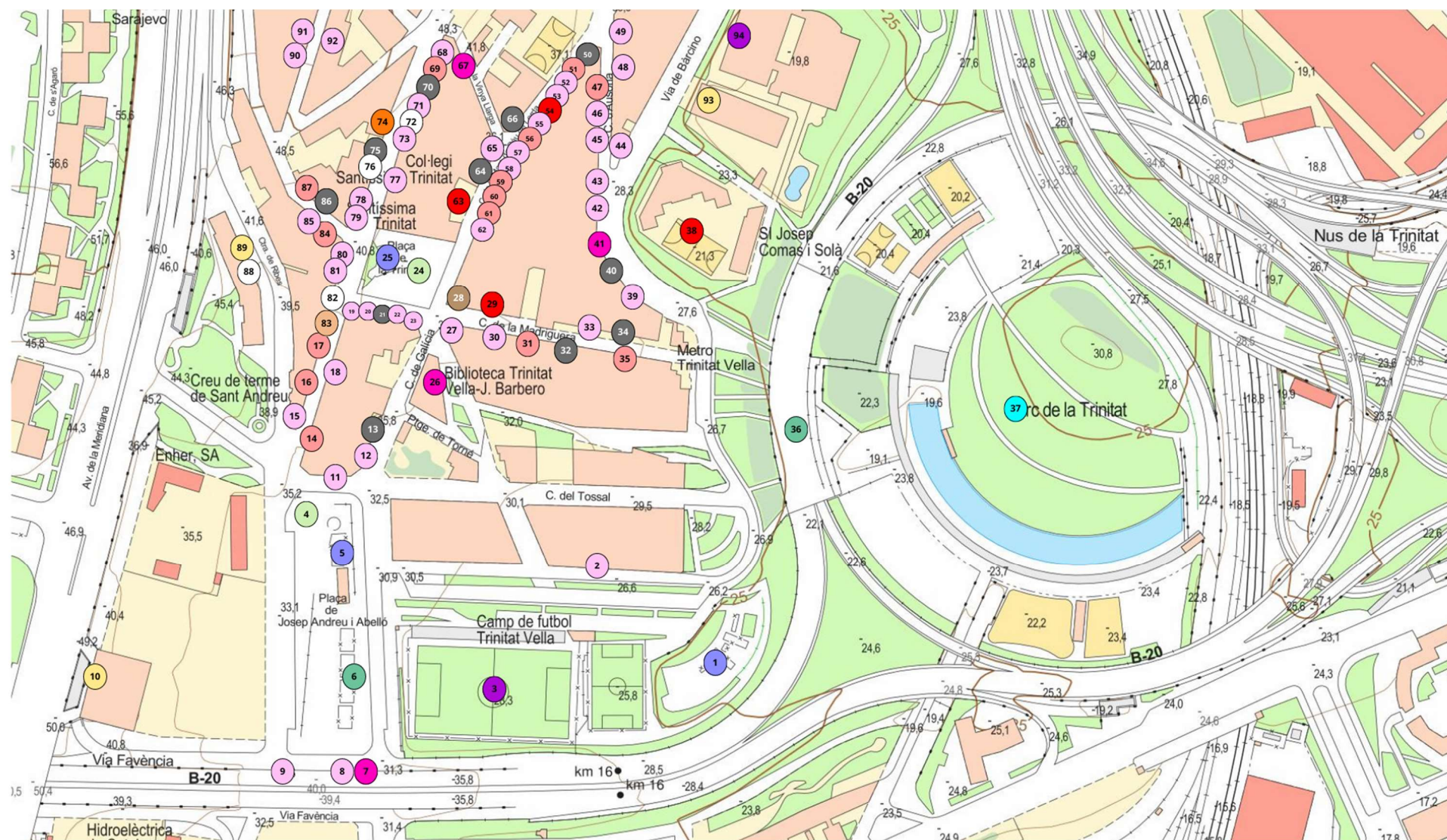
A partir de les tècniques de recollida d'informació (anàlisi documental, entrevistes observacions) i d'anàlisi desenvolupo aquest apartat, que s'organitza seguint les dimensions d'anàlisi presentades prèviament a l'apartat de proposta metodològica.

Infraestructures socials a la Trinitat Vella

La primera dimensió d'anàlisi consisteix en aquells espais que són considerats infraestructures socials -és a dir, que són espais on pot reunir-se tota mena de persones i interactuar entre elles, establint vincles socials- a la Trinitat Vella.

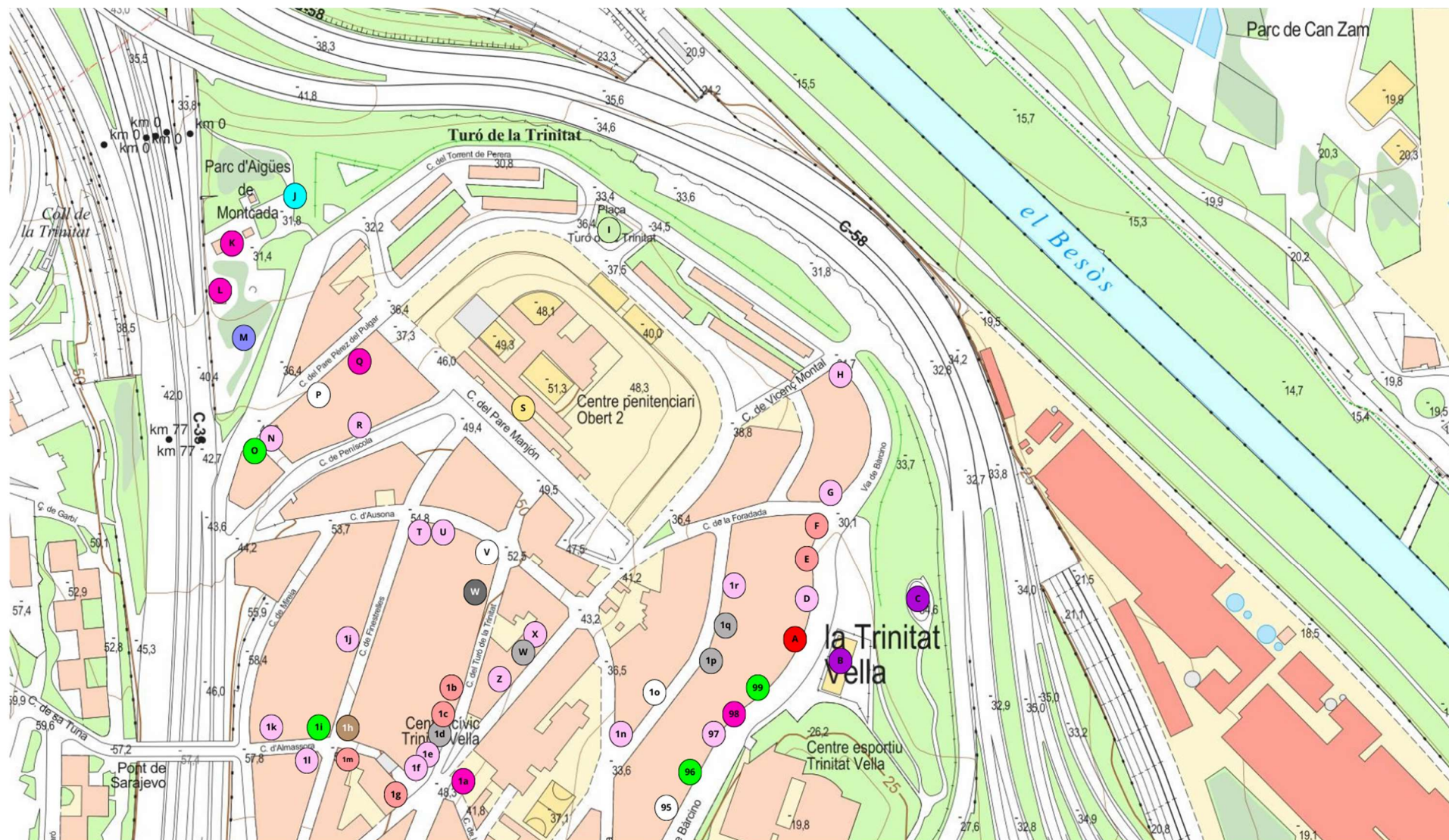
A través de l'anàlisi documental he identificat els possibles espais que podien constituir infraestructures socials al barri (presentats a l'Annex 1), que he verificat a partir de la primera observació no participant realitzada al territori (en tant que les bases de dades consultades no estan actualitzades) i he elaborat els següents mapes.

Mapa 1: Primera part del mapa del barri de Trinitat Vella amb els possibles espais que poden esdevenir infraestructura social

Font: Elaboració pròpia a partir de mapes extrets del Referencial Topogràfic Territorial (RTT) de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

Mapa 2: Segona part del mapa del barri de Trinitat Vella amb els possibles espais que poden esdevenir infraestructura social

Font: Elaboració pròpia a partir de mapes extrets del Referencial Topogràfic Territorial (RTT) de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

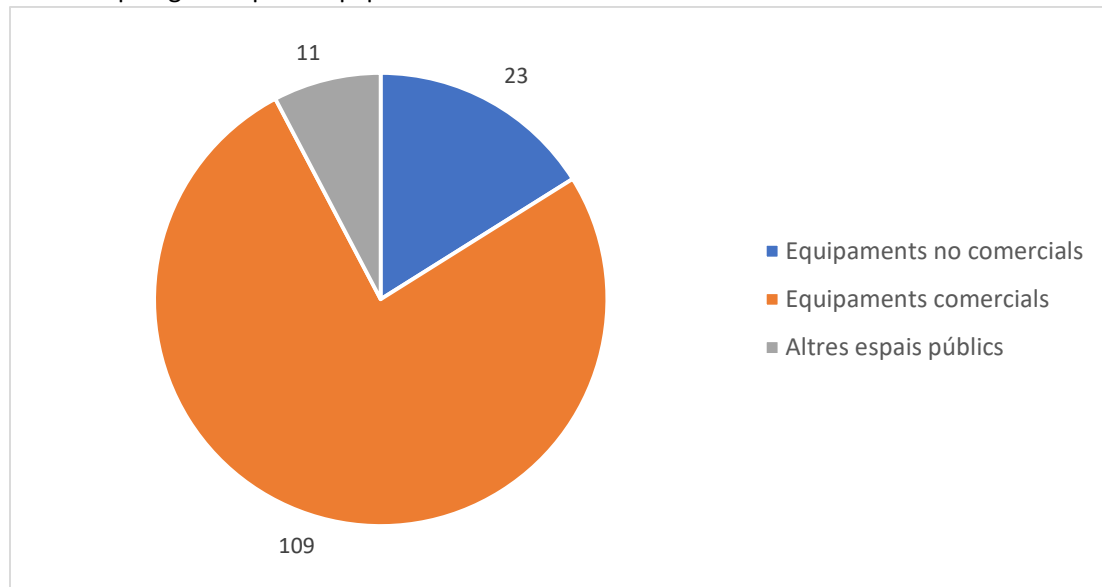
Taula 3: Llegendes dels mapes

Llegenda colors	
Equipaments no comercials	Serveis a les persones
	Administratius / Serveis
	Educatiu
	Cultural
	Esportiu
Altres espais públics	Àrees de joc infantil
	Parcs
	Places
	Altres
Establiments comercials	Sector quotidià alimentari
	Sector quotidià no alimentari
	Equipament a la llar
	Equipament de la persona
	Automoció i carburants
	Lleure i cultura
	Comerç mixt
	Altres

La llegenda numèrica i alfabètica dels mapes apareix en l'Annex 7.

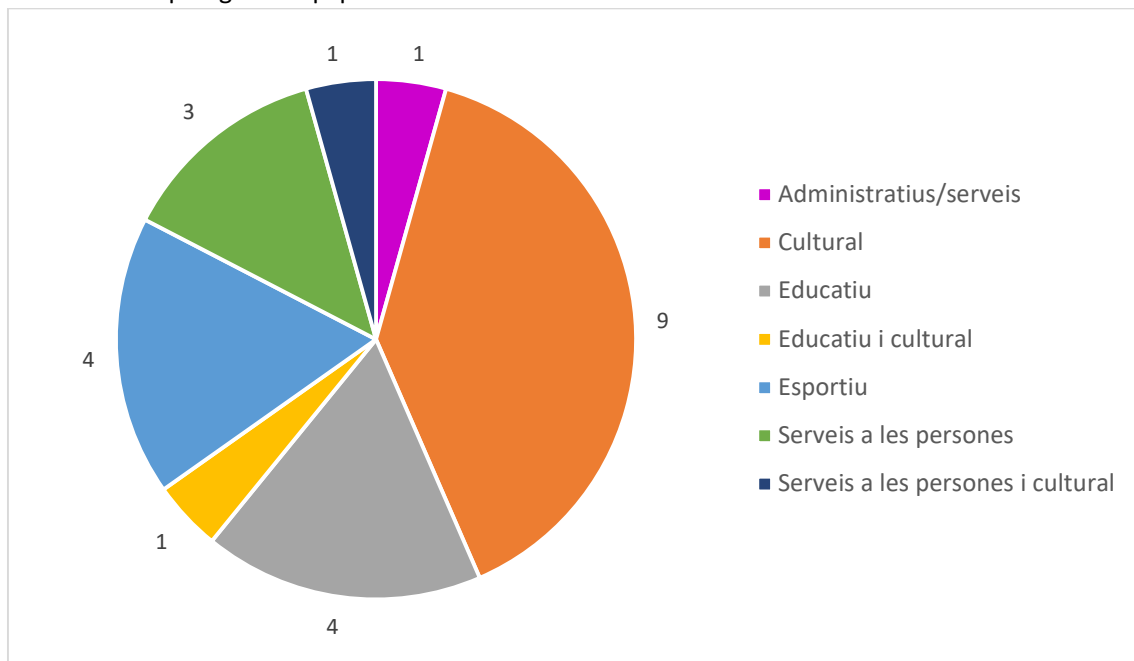
Com s'observa en els anteriors mapes, la Trinitat Vella disposa de 143 equipaments -comercials i no comercials- i espais públics.

Gràfic 1: Tipologia d'espais i equipaments a Trinitat Vella

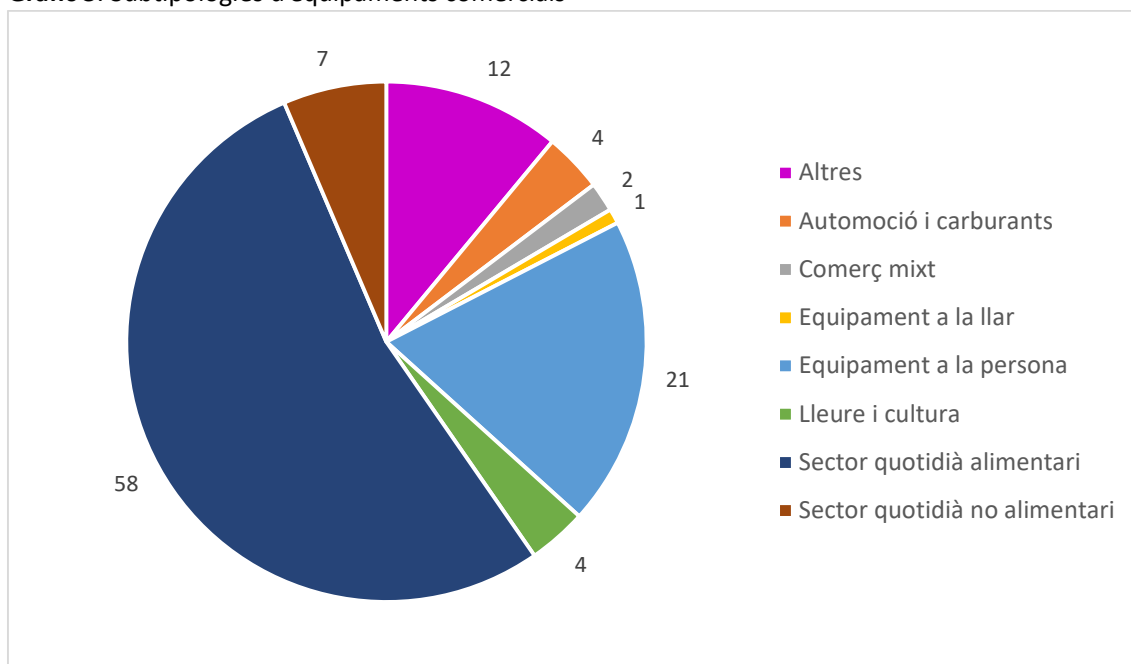
Dins de cada tipologia d'equipaments i espais, hi ha una subtipologia exposada en l'Annex 1. Pel que fa als 23 equipaments no comercials, es classifiquen en:

Gràfic 2: Subtipologies d'equipaments no comercials

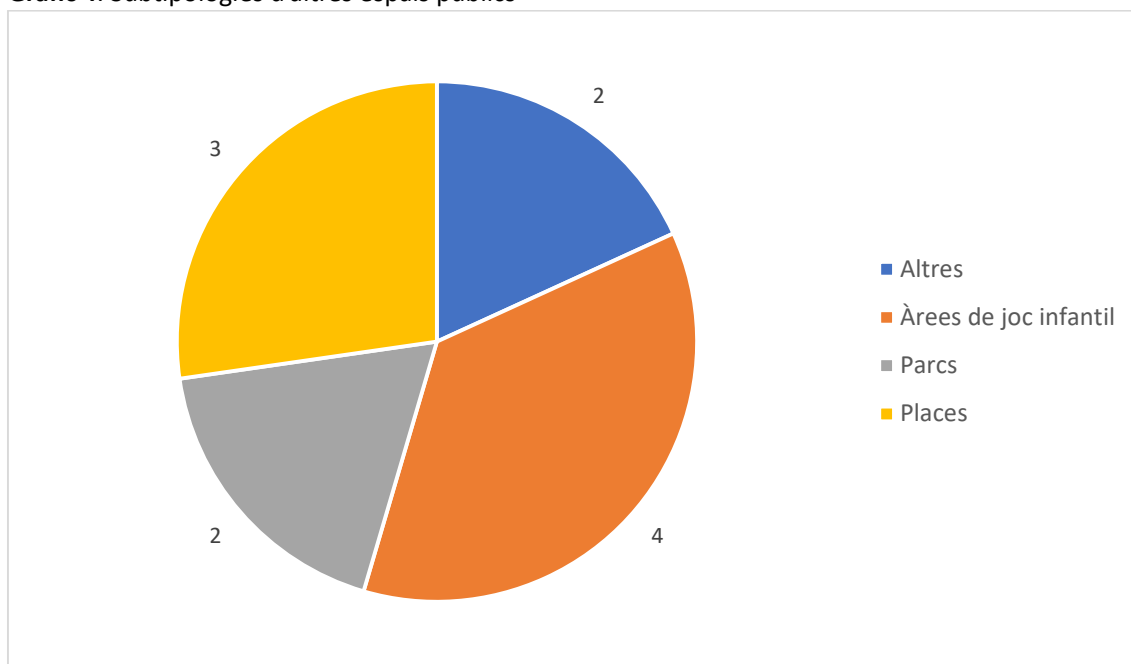
Els 109 equipaments comercials es classifiquen:

Gràfic 3: Subtipologies d'equipaments comercials

En últim lloc, els 11 espais públics dels quals disposa Trinitat Vella es classifiquen en:

Gràfic 4: Subtipologies d'altres espais públics

Per tant, la majoria d'equipaments que concentra al barri són sobretot establiments comercials, del sector quotidià alimentari (58) -on s'aglutinen bars, restaurants i també supermercats o botigues d'alimentació- i equipaments de la persona (21) -on s'inclouen equipaments de diversos tipus: botigues de roba, perruqueries, centres d'estètica, òptiques...-. En els mapes és visible que aquests equipaments es concentren principalment a una part del barri (aquella il·lustrada en el Mapa 1).

Per corroborar quins espais realment compleixen realment el paper de punts de reunió, de trobada i d'establiment de vincles socials en el barri, la informació proporcionada en les entrevistes és clau.

De forma general, les persones entrevistades consideren que el barri disposa de diversos espais que podríem considerar infraestructura social.

E10, R11: Però és un barri molt barri, molt de carrer, llavors hi ha molts espais de relació al carrer.

E11, R2: Tots. El metro, la plaça, el centre cívic, la biblioteca, la piscina, l'escola, els carrers que creuen molt. És que, en aquest sentit, la Trini la seva configuració urbanística fa que tot estigui molt a prop, molt junt i tot molt creuat, llavors jo et diria que en molts espais, molts molts, de la Trini això passa de forma espontània. El forn, la bianka, la pelu, la granja, hi ha molts espais.

En les entrevistes he preguntat per quins espais concrets del barri són punts de trobada i d'establiment de vincles socials. Així doncs, a continuació, comento cada un dels espais que han anat sorgint en aquestes entrevistes, començant per aquells que s'han destacat més i acabant per aquells que han estat menys comentats, tot i que igualment alguna de les persones entrevistades considera que compleix el paper de punts de trobada i d'establiment de vincles.

En cada un dels espais també aportaré, si s'escau, informació recopilada de les observacions no participants efectuades.

Centre Cívic

Quan feia la pregunta corresponent per detectar les infraestructures socials del barri, la majoria de les persones entrevistades pensaven en espais tancats i ho relacionaven, inicialment, amb equipaments públics municipals. Per tant, els primers espais que es comentaven eren el centre cívic, la biblioteca, el centre de vida comunitària.

E6, R11: Jo els espais que trobo comunitaris, són [...] Tot el que és municipal

En aquest sentit, en les entrevistes calia que remarqués que els equipaments comercials i l'espai públic també es consideren espais que poden ser espais de trobada i que propicien l'establiment de relacions socials i aleshores anomenaven altres espais que sortien de la lògica d'equipaments públics municipals.

Tanmateix, un dels espais que ha emergit en totes les entrevistes és el Centre Cívic de Trinitat Vella.

E2, R2: [...] A dia d'avui, tindriem com a referent el Centre Cívic podríem dir, doncs és un lloc, de no només de reunió, sinó on es fan una part molt important de les activitats del barri

Desenvolupa un paper no només de trobada entre el veïnat del barri, sinó també un espai de reunió per diverses entitats presents a la Trinitat que no tenen local propi.

A més, ens trobem que és un espai amb una llarga trajectòria al barri, que ha anat modificant les seves funcions i usos.

E5, R3: [...] el centro cívico, que antes era como una biblio-ludoteca, y había estanterías de libros y tal, era muy chiquitita, pero tampoco se necesitaba mucho más. Y bueno, había un ordenador donde yo iba a jugar con mis amigos al PAC-MAN. Allá fue el primer sitio en el que quedábamos para jugar y para estas cosas. [...]

Biblioteca

Dins de la centralitat que agafen, en les entrevistes, en un primer moment, els equipaments públics municipals com a espais de relació del barri, la Biblioteca José Barbero emergeix com un espai indispensable d'infraestructura social.

Com posa de manifest la direcció de la biblioteca, aquesta es va inaugurar el 2012, quan el barri disposava de pocs equipaments municipals, comparats amb els presents actualment. Aquesta biblioteca, a part d'executar les tasques pròpies d'una biblioteca, ens trobem que a compleix altres tasques:

E3.1, R2: La Biblioteca que també fa una gran labor comunitària, sobretot amb els infants que passen allà la tarda, que fan més una labor més social, que no pas de biblioteca com a tal.

Com es veurà més endavant, el fet que aquest espai exerceixi altres funcions més enllà de les atribuïdes a les biblioteques és quelcom que fa, precisament, que aquest equipament sigui considerat un espai molt important d'infraestructura social al barri.

Centre de Vida Comunitària

Tot i romandre tancat des de finals de gener d'aquest any i ser un espai que es va obrir recentment, el març del 2022, el Centre de Vida Comunitària és mencionat en la majoria d'entrevistes com un espai de trobada del veïnat molt valuós pel barri.

E1, R1: també ho era el Centre de Vida de Comunitària, amb uns aspectes, sobretot per un grup de persones que s'havia fet el centre molt seu i que ara, no sé si es troben orfes, però moltes dones havien agafat un vincle amb el centre de vida i el tancament també afecta

E7, R11: Por ejemplo, el centro de vida comunitaria, pensábamos que iba a estar desierto y des del minuto cero que se abrió, se ha dado utilidad, y todo el mundo esta haciendo cosas, entre ellos, las mujeres musulmanas y de origen migrante también están participando allí.

Quelcom que s'ha destacat molt en les entrevistes és que aquest equipament disposa de diversitat de sales amb diferents usos i que agrupa molts serveis municipals.

Plaça de la Trinitat

Un cop en les entrevistes especificava que dins d'aquests espais de trobada també m'interessava recollir aquells equipaments no municipals i altres espais públics oberts, totes les persones entrevistades coincidien en atorgar a la plaça de la Trinitat el paper de nucli central del barri, on es reuneix la gent i a partir de la qual es distribueix la vitalitat del barri -reprenem això més endavant-

La centralitat de la plaça com a articuladora de la vida del barri és plasmable de forma molt evident quan recorres el barri i et dediques a observar-lo. A la plaça i al seu voltant és on hi ha la vida, on es produeixen trobades entre les persones i on la gent s'asseu als bancs a passar estones, on els infants i joves juguen, xerren... És un espai on sempre hi ha alguna persona, com he pogut copsar en les observacions. És l'espai per excel·lència on una gran majoria de les persones del barri conviuen entre elles.

El fet que sigui concebut com un espai central, també es deu al fet, com les persones entrevistades comenten, que és on es produeixen la majoria de les celebracions del barri.

Forn Trinitat

Malgrat la centralitat que agafen els equipaments municipals públics com a primer espai que les persones entrevistades assenyalen com a espai de trobada, de seguida, en les entrevistes, apareixen els equipaments comercials com a punts de reunió del veïnat:

E4.3, R14: És un barri que encara que hagi crescut, encara és familiar, doncs els mateixos comerços i allà a vegades la gent coincideix i parla una mica. El teixit comercial encara té importància, cada vegada menys, però

E7, R7: Y también otro elemento importante de reunión y de conexión, son los comercios autóctonos, por ejemplo, las carnicerías halal, tanto de origen marroquí, de origen pakistaní o latino. Mucha gente se encuentra en esos sitios, en los comercios

Dintre dels establiments comercials, hi ha un que se li atorga molta importància i que apareix en la majoria d'entrevistes, que és el Forn Trinitat, situat a una cantonada de la Plaça Trinitat, amb llarga trajectòria al barri, ja que es van establir el 1927.

E1, R1: El forn d'aquí és una institució al barri, el forn Trinitat, és un lloc de pas, en el que la majoria de veïns passen per allà per comprar el pa i a part, sobrepassa les fronteres del barri

Els anteriors cinc espais i equipaments mencionats -el Centre Cívic, la Biblioteca J. Barbero, el Centre de Vida Comunitària, la plaça de la Trinitat i el Forn Trinitat- són els mencionats en la majoria d'entrevistes com a punts centrals de trobada dins del barri. A partir d'aquí, hi ha altres espais i establiments que s'han mencionat en algunes entrevistes i que mencionaré a continuació, tot i que hem de considerar que potser no gaudeixen de tant quòrum a l'hora de considerar-los infraestructura social del barri.

Bars

Els bars, en general, també són un dels espais que són considerats com punt de trobada de les persones del barri. Aquest és un espai que apareix també en gran part de les entrevistes, tot i que no s'estipula cap bar en concret.

E7, R2: Y también, no me voy a dejar los otros bares, el bar también es un elemento cultural de punto de relación importante en todas las culturas y sociedades

Això, també és clarament visible quan he realitzat les observacions; en qualsevol moment del dia, en les terrasses i interiors dels bars del barri em trobava que hi havia persones compartint taules, prenent alguna cosa, xerrant...

Els bars, com es posa de manifest en alguna entrevista, també són punt de trobada i on es reuneixen les entitats de la Trinitat que no disposen d'un espai propi:

E3.1, R3: .Després ja tot són bars, que si que crec que fan una funció molt important. També té molt a veure amb que l'esplai no té un espai físic, no tenim seu ni res, o sigui, que totes les reunions, trobades que fem les fem als bars

Les pistes de petanca de la Plaça de Josep Andreu i Abelló

La plaça de Josep Andreu i Abelló és una plaça força gran, que conté diversos espais de diferents usos (parc infantil, bancs, jardí, pistes de petanca...). Tanmateix, és un espai que sempre està força desert, a excepció de les pistes de petanca, que en certes hores del dia, sobretot a les tardes i als matins del cap de setmana, com he pogut plasmar amb les observacions, s'omplen de persones. Això és quelcom que també apareix en algunes de les entrevistes: la gent no fa referència a la plaça, sinó exclusivament a les pistes de petanca.

Espais de culte

El barri disposa de diversos espais de culte: la parròquia de la Santíssima Trinitat, la mesquita La Paz, la mesquita Al Huda i l'església evangèlica Cristo Vive. Aquests espais, en algunes entrevistes, també han aparegut com a punts de trobada, sobretot per aquelles persones que professen alguna de les religions de cada un dels espais concrets. Tanmateix, aquests espais, com s'assenyala en les entrevistes, també han estat punts de trobada per les persones no religioses, ja que han estat espais on han tingut a lloc reunions o celebracions, i que han estat obertes a totes les persones del barri.

E1, R1: Als centres de culte també, sobretot ara en època de Ramadà es molt clau i en Setmana santa suposo que la gent que és catòlica també es mobilitzarà al voltant d'això

E7, R4: La Mezquita [...], se ha convertido en este centro de celebraciones. La gente no tiene donde celebrar lo hace aquí en el oratorio y entonces se avisa de que tal día hay una celebración. Eso es lo más importante: es una invitación abierta, puede venir quien quiera y cuanta gente quisiera venir.

Centre Esportiu Municipal

El Centre Esportiu Municipal Trinitat Vella, també és un altre dels espais que apareix mencionat a alguna entrevista com un punt de trobada i relació de persones del barri:

E6, R11: La piscina, el poliesportiu també té una manera de relacionar-se, perquè tota la gent jove s'apunta al gimnàs i estan allà per les tardes

Camp municipal de futbol

E3.2, R20b: El camp de futbol actualment, des de fa un any i mig, és un punt de relació

Algunes de les persones entrevistades coincideixen amb el fet que el camp municipal de futbol esdevé també un lloc de relació dins de la Trinitat Vella. Sobretot, recentment, gràcies a l'embranchida del Barça femení que ha fet que moltes nenes i noies s'apunten, tal com es posa de manifest en una entrevista.

És un espai que, a part de disposar de pistes de futbol, té un espai de bar i al voltant de les pistes hi ha suficient espai perquè les persones puguin xerrar tranquil·lament i passar l'estona. Això és quelcom que també es posa de manifest en les observacions i que és especialment palpable a les tardes i als caps de setmana, quan tenen a lloc els entrenaments i els partits de futbol, on a més de les persones que estan jugant als camps, hi ha tot un nombre significatiu de persones que estan al bar, als voltants dels camps o a les grades.

Parc de la Trinitat

El Parc de la Trinitat és també detectat, en algunes entrevistes, com un punt de trobada:

E6, R12: El parc de la Trinitat, sé que hi ha veïns que van a passejar els gossos i sembla una tonteria, però es fan un grup de whatsapp entre ells i queden per baixar els gossos a tal hora perquè així es troben. A vegades penses que no, i un tros d'un parc o un pipicant pot fer que es reuneixi gent

És un espai que ofereix moltes possibilitats: pistes esportives i de modelisme, una gran àrea de pícnic amb barbacoes de lliure accés, horts urbans, camins per passejar, bancs per seure, parc infantil... Tanmateix, segons les observacions realitzades, tot i ser un espai molt extens és poc utilitzat en general i la gent es concentra en espais molt concrets: a les pistes esportives (de tenis i bàsquet), al circuit de modelisme i a les barbacoes i taules de pícnic els caps de setmana. En algunes entrevistes s'ha posat de manifest que són persones de fora del barri les que en fan ús principalment. La resta de parc acostuma a estar força buit i més enllà de les persones que passegen els gossos que a vegades s'aturen a xerrar entre elles, les persones que estan en l'espai no s'aturen a xerrar amb les altres i a establir relació.

Llosa del metro

La llosa del metro també és un espai comentat en algunes entrevistes, perquè és un espai on se celebren algunes de les celebracions del barri. Tanmateix, com es posa de manifest en la següent cita:

E2, R2: el parc de la llosa del metro, que és un lloc que no està ben aprofitat perquè l'hauríem d'aprofitar una mica més, però és un lloc on es fan molts actes, sobretot de cara l'estiu.

I tal com he pogut veure en les observacions, és un espai que és molt utilitzat per realitzar actes i que llavors, en aquests moments sí que esdevé un punt de trobada i reunió entre persones, però que durant la resta de temps, és un espai de pas per la gent que surt el metro i potser per alguna persona que s'asseu als bancs, però que en general, no és un espai on la gent es reuneixi i estableixi relacions.

Escoles

En algunes entrevistes, les escoles també es mencionen com a espais de relació, inclús més enllà de l'horari escolar pròpiament, sobretot amb el desenvolupament de les accions del Pla de Barris.

Casal Cívic

El Casal Cívic és un equipament cívic de la Generalitat de Catalunya que té per objecte facilitar el benestar de la gent gran i la seva participació com a membres actius en la societat. És un altre dels espais que s'assenyala en algunes entrevistes com a punt de trobada de la gent gran del barri.

Casal de Gent Gran

El 2021 s'inaugura un nou equipament, el Casal de Gent Gran, impulsat pel Pla de Barris, que acull un punt d'informació, una sala polivalent, una aula de pintura, un espai de jocs i relacional, una sala polivalent i una cafeteria. Aquest nou espai del barri també és considerat, per algunes persones entrevistades, com un espai de trobada de gent gran i que fomenta la seva relació.

Tanmateix:

E3.1, R19a: el casal de gent gran no està al casal cívic, l'han canviat de lloc i està molt descentralitzat i hi ha avis que encara continuen anant al casal cívic a passar el temps

És a dir, ens trobem que hi ha dos equipaments -el Casal de Gent Gran i el Casal Cívic- que desenvolupen tasques molt semblants i que inclús el públic a qui va dirigit no els sap distingir.

Centre d'Atenció Primària

E1, R1: Per on passa la gent sempre? Pel CAP. Tothom, d'un barri, jo crec, que en algun moment o altre ha de passar pel cap segurament, sigui jove, sigui gran, sigui petit...

I precisament, aquest fet, fa que aquest espai sigui assenyalat com algunes persones com un espai que genera relacions.

Espai de cal·listènia

L'equipament esportiu de cal·listènia, modalitat gimnàstica que consisteix a fer exercici físic amb el mateix pes corporal, es va inaugurar el 2019 en el marc del Pla de Barris i és el resultat del procés participatiu del veïnat.

Aquest espai també s'ha considerat, en algunes entrevistes, com un espai que fomenta les relacions. En les observacions també es fa explícit, sobretot en certs moments del dia, com les tardes.

Espais de les entitats

Per últim, els espais de les entitats també són percebuts, en algunes entrevistes, com a llocs on es fomenten i es produeixen relacions socials, però sobretot entre aquelles persones que conformen aquestes entitats.

Característiques de les infraestructures socials

La segona categoria d'anàlisi són les característiques de les infraestructures socials. Per poder respondre aquesta categoria, la informació l'he recopilat principalment de les entrevistes, on es preguntava a les persones quins elements o característiques dels diferents espais que havien detectat com a espais de trobada, de reunió i de foment de l'establiment de les relacions socials dins de Trinitat creien que eren més rellevants perquè desenvolupessin aquest paper.

Des de la literatura, no hi ha hagut massa desenvolupament teòric a l'hora d'assenyalar aquelles característiques essencials o més importants que fan que els espais i equipaments esdevinguin infraestructures socials. En el marc teòric he assenyalat algunes característiques que van apareixent en algunes recerques acadèmiques i que són: l'abundància, el disseny i el manteniment, l'accessibilitat i les distàncies, la disposició dels espais i l'adequació als desitjos i necessitats de les persones, la programació, la percepció que són espais de permissivitat i la diversitat d'activitats i usos que fomenta l'espai.

A continuació, exposaré aquelles característiques que han estat mencionades en les entrevistes. L'ordre en el qual les exposaré no és fortuït, sinó que aniran apareixent segons la importància atorgada (entesa segons l'aparició en més o menys entrevistes). Algunes de les característiques que apuntaré coincideixen amb les recollides en el marc teòric, tanmateix, hi ha d'altres que no.

Ubicació territorial

Quelcom assenyalat en la majoria d'entrevistes és que els espais del barri que són considerats infraestructura social estan molt condicionats per la seva localització dins del barri.

E1, R2: Trinitat Vella és un barri en forma de pinyol i molt aïllat, per les infraestructures urbanes que la rodegen. Què passa? Que la part aquesta de centre, d'ògora, que feien en tota estructura urbana des de l'època grega-romana, existeix. Existeix una àgora, que és la plaça de la Trinitat, que configura el barri, també a nivell social i urbanístic

E3.1, R4: (en referència a la plaça) Jo crec que és també que estigui molt cèntric al barri, tot convergeix aquí, tots els carrers importants convergeixen aquí o comencen aquí. Les escoles també, estan en aquest carrer, o sigui que la gent quan surt, ve cap aquí. Els pocs comerços que hi ha, estan aquí. La Biblioteca està aquí.[...] Suposo que la més important seria aquesta posició territorial tan cèntrica.

Així doncs, la Plaça de la Trinitat esdevé el centre a partir del qual es construeix, s'organitza i s'estructura la vida social del barri. Aquest fet és molt visible també quan et recorres el barri, la vida i les persones es concentren a una part concreta del barri:

E3.2, R21c: Del centre cívic cap aquí, és on comencen totes les relacions, on es fan totes les festes, on es fa tot. Des de la plaça dels infants cap allà (fent referència cap a la presó i el parc de la Casa de l'Aigua) són cases dormitori, la gent va a dormir.

La ubicació territorial condiona tant el barri i el paper que desenvolupen els espais i els equipaments, que tots aquells espais que surten de l'entorn més pròxim de la plaça són llocs on la vida social no floreix tan espontàniament.

Inclús, en l'entrevista amb la direcció de la biblioteca, es qüestiona que si es canviés d'ubicació algun dels espais que actualment són considerats infraestructura social, allunyant-los del centre neuràlgic que és la plaça, segurament seria molt més complicat que desenvolupessin aquest paper d'infraestructura social, de punt de trobada i de relació de les persones del barri.

E10, R11: Després la banda aquesta de la presó, està canviant una mica i espero que a la llarga, perquè es potser la part més abandonada. Jo sempre penso que si haguéssim posat la biblioteca allà, encara hagués sigut més difícil. Nosaltres estem al centre neuràlgic, que es a prop del metro i al costat de la plaça

Sensació d'obertura

La sensació d'obertura, la sensació de ser convidada a entrar en un espai, és un dels elements que també s'assenyalen com a vitals perquè els espais puguin ser punts de reunió.

E11, R3: Que no tinguin portes. Que la gent s'hi pugui estar, que faciliti que hi hagi espais per seure, que pugui donar la llum, que en algun moment si plou, puguis estar-hi. Quan dic portes, no em refereixo a que hi hagi una porta física, també penso que hi ha un concepte molt simbòlic darrere d'aquesta porta. Pues, per exemple, la mesquita, té una porta, però no té barreres. Igual amb la resta de coses: que s'hi pugui parlar, no és que pugui treure o fer veu; que s'hi pugui parlar és que es pugui parlar de tot, que tu tinguis una manera de pensar i jo tingui una manera de fer o que a mi m'agradin unes altres coses, no impedeixi que allà, en aquell espai sense portes i sense barreres a l'expressió, pugui ser. Deia que ens puguem asseure, un banc òbviament sí, però molt més referit a la idea simbòlica de que sigui un espai amable, de que convidi, de que t'hi puguis estar a gust, de que hi hagi un caliu.

S'observa com aquesta sensació d'obertura està vinculada a altres característiques, com serien la presència de gent, la programació de l'espai, el disseny o la sensació de pertinença, que comentaré més endavant. També, com aquesta sensació d'obertura no està vinculada únicament a un element físic de presència o no d'una porta d'entrada, sinó que és una construcció simbòlica, de com les persones perceben que són convidades a entrar i com seran rebudes en aquest espai. Cal tenir en compte que generar una sensació d'obertura en el veïnat és quelcom lent:

E11, R5: Penso que és important igual que una porta física la poses, la treus, i passa ràpid. Aquesta construcció simbòlica és una cosa lenta i jo crec que ara hi ha molta tendència a que tot això quina és la fórmula. Òbviament hi ha maneres de que passi, però no és una cosa pim-pam. Parlem de construcció, i potser és un terme accelerable, si hi ha tres persones construint serà més ràpida de que si n'hi ha una, i sí, però jo penso que el tema d'aquesta idea simbòlica, de les portes, dels seients, de lo amable, és una cosa que té una manera de fer-se però que és una cosa que no es pot accelerar tant. És una cosa com de xup-xup

Com ens posa de manifest la direcció de la biblioteca, generar aquesta sensació d'obertura sovint suposa realitzar, per part de l'equip professional dels equipaments, tasques fora d'aquest equipament, moure't pel barri perquè la gent et conegui, tant a l'equip com a les tasques que fa l'equipament.

E10, R8: Som equipaments que no estem sempre al nostre equipament, que fem treball cara en fora i que sortim bastant. Jo, sempre des del principi, no ha estat una biblioteca que estàvem a les 4 parets i havíem de sortir, anàvem a veure partits de futbol dels xavals, anàvem a la plaça a fer coses. Sempre hi ha aquesta obertura cap a fora, perquè si hem d'esperar que vinguin, no vindran. Ens han de posar cara.

Sovint (i en referència sobretot als equipaments, més que a l'espai físic) aquestes infraestructures socials per realment ser-ho han de desenvolupar tasques fora dels usos normals que s'esperaria dels equipaments en qüestió:

E8, R7: Es un sitio que invita a ir y si pasas por allí, hola qué tal, como estás y vengo a saludarlos [...] es una biblioteca que rompe todos los esquemas porque es la biblioteca menos al uso que hay, porque es un sitio que los usuarios la utilizan más allá de lo típico. No es la típica biblioteca que llegas y hay un silencio profundo, no, es una biblioteca donde los niños pueden hacer actividades, con todo el jaleo que eso conlleva. Las personas mayores igual.

Així, la sensació d'obertura dels equipaments està molt vinculada també a l'adaptabilitat a les necessitats i a la diversitat d'usos que reuneixen aquests espais, característiques que apuntaré més endavant.

Equip

L'equip que gestiona aquests espais és un dels elements assenyalats en moltes de les entrevistes. Cal tenir en compte que és una característica que només pot estar present en aquests espais que disposen d'un equip que el dinamitza darrere.

E3.1, R5: És com que hi ha molts agents que s'involucren molt, que potser els treballadors d'una biblioteca d'un altre barri potser no ho fan tant, van a fer la seva feina i ja està. Aquí no, aquí jo crec que hi ha molta involucració, ells estan molt involucrats. El factor que fa diferent la biblioteca del barri és els treballadors que hi ha. Totalment

E8, R2: Este centro (refiriéndose al centro cívico), la cuestión es que a nivel arquitectónico es un desastre, es lo menos inclusivo del mundo, tiene un montón de barreras arquitectónicas y no está bien diseñado como un centro nuevo que salga ahora que tiene una serie de medidas y demás. Lo que pasa es que muchas veces es que las relaciones que se forjan entre las personas van más allá, entonces, hemos tenido la suerte o este centro tiene la suerte de que tiene un equipo de personas que son muy comprometidas [...] las ganas de hacer, las ganas de trabajar, y las ganas de proponer e innovar muchas veces y hacer cosas nuevas, hace que a la gente se creen vínculos y lazos muy fuertes, que al final va por encima de todas las barreras arquitectónicas que pueda tener. [...] es el tema de las relaciones que se forjan entre vecinas y trabajadoras que va mucho más allá de lo que son las cuatro paredes, al final, el calio lo hace la gente y la gente que trabaja lo hace echándole ganas.

Per tant, l'equip humà juga un rol important a l'hora de facilitar les relacions socials que es puguin produir en l'espai que està dinamitzant. En les cites anteriors, es parla que aquests equips han d'estar involucrats en l'espai i en les tasques que fan, han de tenir ganes per desenvolupar les seves funcions i han de tenir, també, capacitat d'innovació.

Disseny

El disseny de l'espai juga un rol molt destacat també, com s'assenyala en la majoria d'entrevistes. Dins del que he englobat com a disseny, apareixen algunes característiques, com apunten les següents cites:

E2, R7: perquè és un espai obert, molt ampli

E11, R3: [...] Que la gent s'hi pugui estar, que faciliti que hi hagi espais per seure, que pugui donar la llum, que en algun moment si plou, puguis estar-hi. [...]

També dins del disseny d'aquests espais, juguen un paper important el disseny de les vies de comunicació per arribar a aquests espais:

E7, R7: La comunicación de transporte y la movilidad, ha jugado un papel muy importante, porque la gente puede venir.

Els canvis de disseny dels espais també poden influir en el rol que juguen aquests espais com a punts de trobada i d'establir relacions entre les persones que hi estan. En dues de les entrevistes surt mencionat el canvi de disseny que es va efectuar en la plaça:

E10, R11: la plaça, el que passa és que abans ho era ho molt més, es va canviar l'estructura de la plaça i fa que a vegades aquests bancs que et posen una banda i l'altra no permeten estar més junt i això és una cosa que es troba a faltar [...]

Diversitat d'usos i de serveis

Quan s'identifiquen en les entrevistes els diversos espais dels quals disposa Trinitat Vella, s'aprecien molt, per una banda, que dins de l'espai o en el seu entorn més proper es disposi de diversos serveis:

E8, R7: (en referència al Centro de Vida Comunitària) que allá, en el mismo centro, hay un montón de servicios que cualquier persona puede tener acceso a ellos si lo necesita.

I per l'altra, es dona molt de valor que l'espai tingui diversos usos o que aquest compleixi diverses funcions:

E1, R4: Amb el teixit social que té aquest barri, han de ser espais que puguin complir diferents funcions i que puguin servir per cobrir les demandes de les diferents entitats que hi ha al barri.

La diversitat d'usos és molt palpable en les observacions, sobretot a la plaça que acull usos molt diversos: és un lloc on les persones seuen a llegir, a xerrar, on els infants juguen o van amb bicicleta, també és un espai on es fan reunions i on es fan la majoria de les celebracions del barri.

Sensació de pertinença

Un element que és considerat com a important, en algunes entrevistes, perquè un espai sigui infraestructura social, és la sensació de pertinença cap a l'espai, que te'l sentis mínimament teu.

E1, R6: El centre de vida comunitària, per què funcionava per algunes persones? Perquè se les va anar a buscar, perquè s'ha picat molta pedra anant a buscar la gent o intentant que s'ho fessin sentir seu.

E2, R3: [...]l'assumim com molt nostre, és una conquesta del barri

Com s'observa en la primera cita, generar aquesta sensació de pertinença requereix treball i esforç per part de l'equip que el gestiona, normalment no és quelcom que neixi i es mantingui de forma natural, sinó que es tracta d'un treball continu.

En algunes entrevistes, aquesta sensació de pertinença es vincula molt al fet que les persones i les entitats del barri també puguin tenir veu a l'hora d'organitzar l'espai i les activitats que es desenvoluparan:

E1, R4: I també el fet que la gent s'ho senti seu. Hi ha d'haver un punt en el qual autoorganitzar el que tu vulguis.

Programació

La programació també és un element que s'exposa en les entrevistes com a important a l'hora que aquests espais siguin infraestructura social. I programar activitats o tallers que animin a la població a participar-hi o apuntar-se.

E5, R7: Las actividades, que es donde se conoce a la gente al final. Las formas más fáciles de entablar conversación con alguien es cuando estas haciendo algo parecido, ya tienes tema de conversación.

La programació és vital pels equipaments, però també pels espais públics, on també es desenvolupen activitats, com ara el Carnaval, que és una de les festivitats més importants del barri.

E5, R6: . Hay una fiesta muy importante en el barrio, el Carnaval, que siempre ha habido mucho pique en las entidades para quien hace mejor vestuario. Si que siempre ha sido un sitio en el que todo el mundo ha ido a participar porque era el "festival". Esa ha sido de los mayores sitios donde más facilidad ha habido para hablar unos con otros.[...]

En la programació també hi juguen un paper fonamental les entitats i diverses persones voluntàries:

E8, R9: Bueno aquí las entidades de Trini más que consumidoras de cultura, son creadoras de cultura, les gusta mucho moverse dentro del tema cultural, crear, hacer y hacer eventos y hacer cosas, que esto al final llama a la participación y es lo que hace que al final la gente baje y crean allí unas relaciones. Consumir cultura, con proyectos que las propias entidades impulsan y que crean relaciones.

Accessibilitat

L'accessibilitat també és una de les característiques que ha emergit en algunes entrevistes i es vincula, per una banda, a l'accés al mateix espai considerat infraestructura social, però per l'altra, a com s'arriba fins aquest espai:

E7, R6: Se han abierto muchos espacios, el acceso, porque estaba prácticamente incomunicada, con el pasadís. Al haber mejoras, la mejora del parque, la mejora de la llosa del metro, la mejora del entorno y ha abierto mucho la comunicación y ha favorecido que la gente pueda venir de diferentes puntos [...]porque el acceso, y eso ha favorecido mucho que la gente se comuniquen y se conecte [...]Y esto quiere decir, que al mejorar un poco la comunicación, se ha mejorado un poco la relación.

Factors contextuais

Sota aquest concepte s'aglutinen diversos elements que són fruits del context concret del barri o del moment.

En primer lloc, ens trobem que hi ha espais que són infraestructura social perquè són **espais naturals de socialització**, com serien les escoles, que són llocs per on passen tots els infants, al qual passen moltes hores i una de les seves funcions naturals és fer que aquests infants es relacionin. Però que, a més, fa que les famílies d'aquests infants també es relacionin entre elles.

En segon lloc, un dels altres espais del barri que en les entrevistes és considerat infraestructura social és el Camp Municipal de Futbol, en una de les entrevistes s'assenyala que:

E3.2, R21a: Gracias a l'Alèxia Putellas, hi ha moltes nenes que volen jugar a futbol, hi ha molts equips de futbol i llavors hi ha molts partits al cap de setmana i va molta gent al camp. Estan des de divendres per la tarda, dissabte i diumenge, tu veus que hi ha molta gent.

Per tant, hi ha circumstàncies del context que afavoreixen que un espai sigui més freqüentat i acabi esdevenint punt de trobada.

Finalment, un dels altres elements que he englobat dins de factors contextuais és la **dimensió dels habitatges** on viuen les persones de la Trinitat, que és un dels elements també apuntats en una de les entrevistes:

E3.1, R21d: com que els pisos són tant petits, l'espai és tan reduït, la gent té tendència a sortir i això afavoreix les relacions socials en general.- E3.2, R21d: Quants menys metres quadrats tens a casa, més metres quadrats de sociabilització vols, guanyes.

A continuació, menciono altres característiques o elements que han estat apuntats en algunes entrevistes, però no de forma generalitzada en la majoria d'elles.

Adaptabilitat a les necessitats

En les entrevistes realitzades a la dinamitzadora del Centre Cívic i la direcció de la biblioteca, destaquen que consideren imprescindible que els equipaments on treballen (que són detectats, ambdós, per les altres persones entrevistades, com infraestructures socials vitals pel barri) s'adaptin a les necessitats del barri i de les persones que hi viuen.

E8, R7: Y que al final podríamos resumirlo aquí: el éxito de cualquier equipamiento, de cualquier proyecto que se impregna dentro de Trinitat es la capacidad que tengas de adaptarte al territorio. Tú tienes que conocer bien el territorio, y luego, adaptar el proyecto a lo que hay, porque como intentes ser inamovible no va a funcionar.

E10, R4: Nosaltres ens hem hagut de reinventar bastant i provar coses i desprovar [...] Llavors, hem hagut de fer, principalment, aquest projecte educatiu i social, que és el que defensem, no tenir por a fer certes activitats que poden funcionar o no funcionar, acostar la lectura des d'una altra visió, no tampoc preocupar-nos perquè la gent no agafi a vegades els llibres o en préstec.

Adaptar-se a aquestes necessitats sovint suposa, com es posa de manifest en l'última cita, sortir de les funcions i tasques que s'espera que compleixin els equipaments concrets i que aquesta adaptació requereix temps i esforços d'anar provant que funciona i que no.

Confiança

La confiança també és detectada en dues entrevistes com una característica perquè els espais siguin infraestructura social

Seguretat

Que sigui percebut l'espai com un lloc segur és un altre dels elements important manifestat en dues entrevistes.

Altres

Hi ha hagut altres característiques rellevants que han estat apuntades en alguna entrevista com a importants perquè els espais siguin considerats punts de trobada i que fomentin les relacions socials. Una d'aquestes característiques és el **costum**: *E3.2, R22: L'element de la plaça jo crec que és tradició, perquè està l'església i antigament tot es movia entorn l'església. I totes les festes s'han fet aquí. Per tant, un element és el costum.*

La sensació d'**utilitat** també ha estat assenyalada en una entrevista: *E1, R6: Al final has de tenir un motiu per anar a un lloc, t'ha de ser útil per tu. [...], o sigui veure que t'aporta alguna cosa*

També la **intimitat**, sobretot vinculada perquè sigui un espai que animi a les persones joves a relacionar-se: *E1, R6: I clar, amb la gent jove això funcionava perquè tenien la tercera planta per ells. Lo de maderà o el edifici de maderà era el centre de vida comunitària, s'havia fet un nom dins del barri. També els joves consideren que és un espai una mica allunyat, que no està molt visible, tenien també la seva part d'intimitat que necessiten.*

En una de les entrevistes també s'apunta que:

E2, R5: Tot i que siguin privats, la transparència i la comunicació és bàsica, però si a sobre, són públics, jo crec que és indispensable. Si no tenim aquests dos punts sobre la taula, evidentment tenim un problema que pot ser de desconfiança, de falta de comunicació...Per tant, et crea desconeixement cap a on tirem

Que les característiques que faran que un espai sigui infraestructura social dependrà també del col·lectiu al qual pretenguis que en faci ús també és quelcom que es menciona en una de les entrevistes: E1, R6: *O sigui, cada col·lectiu necessita una mica unes característiques concretes. Per exemple, les dones potser més seguretat, els joves que hi hagi més intimitat o més capacitat de fer el que tu creguis, sensació de llibertat d'alguna manera i els homes, no sé que necessitem.*

Públic

Una de les dimensions d'anàlisi del treball és conèixer les persones que freqüenten els espais que són identificats com a infraestructura social del barri. En les entrevistes s'ha detectat que el públic de les infraestructures depèn dels espais i també de les hores, com comentaré a continuació.

En funció dels espais

Les persones que freqüenten els espais depèn dels mateixos espais. Per exemple, la plaça: E7, R6: *Evidentemente el perfil es más joven o estamos hablando de perfiles determinados. Van madres por las tardes con hijos, o el fin de semana, un poco de todo. La gente mayor, se queda sentada en el banco. Se trata de una plaza muy viva, con mucha diversidad de perfiles.* O en els bars: E1, R1: *són un espai de socialització, sobretot masculí i E3.1, R10: (La presencia dels perfils) Depèn dels bars i de la zona del barri. I sobretot és gent a partir dels 18-20.* O en els equipaments culturals, tant el Centre Cívic, la Biblioteca o el Centre de Vida Comunitària; E2, R15: *Les dones assisteixen més, als homes ens costa més. Les dones són molt actives.* Concretament, el Centre de Vida Comunitària: E8, R11: *El Centro de Vida Comunitaria es un espacio super diverso, y tiene unas cuantas personas referentes que son personas migradas y como que atraen mucho al colectivo sobre todo marroquí y pakistaní, y son como grandes referentes de estas dos comunida.* O el Parc de la Trinitat: R4.2, R6a: *el que passa és que em penso que ve més gent de fora que no pas d'aquí del barri.* O l'espai de cal·listènia: E8, R8: *es un espacio donde hay un montón de jóvenes que se reúnen, van allí con la excusa del deporte pero se trabajan otros temas más de inclusión social.*

En resum, en paraules d'una de les persones entrevistades:

E11, R8: Llavors, si que crec que a la Trini, i en els espais així en general, existeix molt aquesta com segregació dels espais i hi ha, doncs, el casal de gent gran per la gent gran, no t'hi trobés als joves, tot i que s'intenta doncs que hi hagi activitats o que passin coses que vinculin això. A la biblio, al CEM, però l'únic espai on això passa de manera natural, no forçada, són en els espais oberts, pues com la plaça, el camp, el parc. Que si que s'estableix una relació de todos con todos.

En funció de les hores

Les persones que es reuneixen en les infraestructures socials del barri depenen també de les hores i moments del dia. En la majoria d'espais, com he pogut veure en les observacions, durant els matins s'hi concentren sobretot persones grans; i a mesura que avança el dia, que els infants surten de les escoles i les famílies van acabant les seves jornades laborals, els espais s'omplen de perfils més diversos.

Relacions socials

Un dels objectius del treball i una de les dimensions d'anàlisi són les relacions socials que es donen en les infraestructures socials. A partir de les respostes de les entrevistes, he diferenciat les relacions socials que es donen entre persones conegudes i les que es donen entre persones desconegudes i diferents.

Relacions socials entre persones conegudes

En les entrevistes, així com en les observacions, es posa de manifest que les relacions socials entre persones conegudes i grups d'iguals es donen, de forma més o menys intensa, en totes les infraestructures socials detectades.

E8, R16: Al final, todos los espacios son más de personas conocidas entre ellas

Relacions socials entre persones desconegudes

Com es reconeix en totes les entrevistes, les relacions socials entre persones desconegudes i diferents entre elles costa més que es donin en les infraestructures socials detectades. En les infraestructures socials on es dona més són en aquelles que programen activitats, tallers o desenvolupen projectes que requereixen la implicació de persones del veïnat, que ja busquen que les persones que hi participen es relacionin entre elles:

E6, R15: Sobretot la biblioteca i el centre cívic, a l'hora de fer els tallers, la gent es reuneix i són veïns que potser no es coneixen, perquè no són del barri o són de parts diferents del barri. [...]

E8, R4: hay una serie de personas que vienen, que son consumidoras, vienen a hacer su taller y se marchan a casa, pero luego hay otro número importante de personas que son las personas que se involucran en los proyectos comunitarios que se impulsan desde aquí [...] Y es a través de estos proyectos de carácter mas comunitario cuando la gente empieza a mezclarse, que es lo bueno [...] como trabajamos, como la gente se mezcla sobretodo, como se van deribando muchos estereotipos que se tienen [...] Y se crean estos espacios que son muy necesarios

En la resta d'espais, també es reconeix que es poden donar relacions entre persones desconegudes i diferents entre elles, però aquí es remarca que és necessari que aquestes persones es vagin trobant de forma reiterada per acabar generant realment una relació:

E2, R12: Seria la freqüència a aquests espais el que acaba generant confiança. Si ens trobem cada dia a un lloc, al final, en comptes de bon dia, bona tarda, doncs igual s'allarga una mica més i hi ha una mica de confiança que podria arribar a anem a fer un cafè?

I si en aquests espais s'organitzen activitats, que cridin l'atenció a tota classe de persones, com per exemple la Festa Major o cinema a la fresca, també es facilita que puguin acabar esdevenint punts de relació entre persones diferents i no conegudes.

E5, R11: Mira, hace tiempo se hacia en la plaza en verano, se ponía una pantalla gigante y se proyectaba una película, una vez cada dos semanas o así en verano. No es un sitio para hablar, pero sí que siempre después al terminar hay más juerguilla y la gente habla.

El paper de les infraestructures socials en contextos de vulnerabilitat

En el marc teòric, s'il·lustra la importància que tenen les infraestructures socials sobretot en aquells contextos o moments de més vulnerabilitat. Per tant, una de les dimensions d'anàlisi del treball era, precisament, conèixer el rol d'aquests espais en aquests contextos o moments.

Formular preguntes a les entrevistes per intentar examinar aquesta dimensió ha resultat complicat, ja que d'entrada totes les persones pensaven en la pandèmia de la covid-19, on molts dels espais van ser obligats a romandre tancats.

A més, moltes de les persones entrevistades posaven de manifest que al barri es viu permanentment en un context de vulnerabilitat i que els hi és difícil pensar en el paper que juguen les infraestructures socials en aquests contextos, ja que no poden pensar en un moment concret.

Tanmateix, he pogut detectar alguns conceptes interessants que comento a continuació:

Espais de solidaritat

En moltes de les entrevistes emergeix la idea que en contextos de major vulnerabilitat sorgeixen espais de solidaritat, tot i que en la majoria dels comentaris es vincula aquests espais de solidaritat a les entitats del barri, més que a les infraestructures socials existents.

E7, R12: Fundamental. En estos momentos, se nota la fortaleza de un barrio: todas las entidades se unieron, y nació Trini Solidaria, una asociación nació de la pandemia y la creamos diversas entidades y empezamos a repartir comida, aquí a la mezquita también hemos hecho reparto de alimentos, de lotes

de alimentos. [...] Afortunadamente, paso, la dificultad, la adversidad, y afortunadamente pudimos superar aquella crisis gracias a la solidaridad de la gente y al compartir.

Espais d'ajuda

En les entrevistes amb les persones que treballen en equipaments públics municipals -el centre cívic i la biblioteca- es posa de manifest que, en el context de la covid, van ser espais d'ajuda per intentar donar resposta a les noves necessitats que emergien. En aquest sentit:

E8, R5: esto se cerró, pero la gente que trabajábamos, seguimos trabajando. Nos pusimos en contacto con una serie de personas que estuvieron haciendo mascarillas, más allá de eso, allí fue cuando se quedó patente la brecha digital que hay, o sea, el problema que tiene la gente a la hora de tramitar.. [...] Yo normalmente era la que me encargaba un poco más de tramitar según que ayudas o de ayudar a las vecinas a tramitar según qué cosa [...]. Y a raíz de ahí, de decir que hay gente que no tiene maneras de tramitar ayudas al alquiler, que no puede acceder a pedir una cita para el SEPE y muchísimas cosas, se crearon servicios. La administración también supo escuchar y se crearon servicios, que hoy aún están en el centro y que sirven de enlace entre los vecinos y la administración, que les acortan.

A més:

E12, R9: Aquests espais ajuden a que aquestes persones no siguin tan vulnerables, fan com una mica d'efecte bombolla. Jo crec, que se senten una mica com protegits, d'estic al meu barri, aquesta és la meua gent i penso que es poden sentir una mica a collits

Necessitat d'adaptabilitat

Quelcom que es posa molt de manifest, és la necessitat d'adaptabilitat dels espais en contextos o moments de major vulnerabilitat.

E8, R6: Nosotros adaptamos nuestra manera de trabajar y de objetivos cambiaron radicales. Si tu el objetivo normal de un centro cívico es hacer una programación lúdica, de cara a las vecinas y los vecinos; en aquellos momentos las necesidades eran otras totalmente diferentes y nuestros objetivos miramos de enfocarlos a las necesidades del momento. Se abrieron grupos de whatsapp para que la gente no se sintiera sola, también se hizo una programación cultural que se podía ver todo desde internet.

Espais de detecció de necessitats

En l'entrevista amb la direcció de la biblioteca també emergeix una idea interessant a comentar que és la importància d'aquestes infraestructures, i concretament de la biblioteca, com a espai de detecció de les necessitats de les persones.

E10, R4: Llavors el que és fa és una feina molt del tu a tu, nosaltres aquí detectem de seguida quan un xaval acaba d'arribar, el tema de l'absentisme, quan hi ha problemes a casa, sense sostres, que al principi no en teníem però ara n'hem detectat, temes de salut mental.

Discussió de resultats

Les entrevistes i les observacions realitzades m'han permès conèixer quins són els espais de la Trinitat Vella que permeten al veïnat reunir-se i generar vincles socials. Els principals espais que compleixen aquesta funció són el Centre Cívic, la Biblioteca, el Centre de Vida Comunitària, la plaça de la Trinitat i el Forn Trinitat. Hi ha altres espais, sobretot per perfils concrets de persones, que també són infraestructures socials: els bars, les pistes de petanca de la plaça de Josep Andreu i Abelló, els espais de culte, el Centre Esportiu Municipal, el Camp municipal de futbol, el Parc de la Trinitat, la llosa del metro, les escoles, el Casal Cívic, el Casal de Gent Gran, el Centre d'Atenció Primària, l'espai de cal·listènia i els espais de les entitats.

Però, sobretot, els resultats d'aquest estudi m'han permès aprofundir en el coneixement dels factors que determinen que els espais siguin punts de trobada i de foment de les relacions socials (i així han esdevingut infraestructures socials) i també, la qualitat d'aquestes infraestructures socials. Des de la literatura ja es reconeixia el paper rellevant que tenen algunes característiques o elements dels espais

perquè puguin acabar esdevenint infraestructura social. De les característiques recollides en el marc teòric, em trobo que menys l'abundància, la resta de característiques han estat assenyalades en les entrevistes: el disseny i el manteniment, l'accessibilitat i les distàncies, la disposició dels espais i l'adequació als desitjos i necessitats de les persones, la programació, la percepció que són espais de permissivitat i la diversitat d'activitats i usos que fomenta l'espai. A més a més, en les entrevistes s'han esmentat altres elements rellevants que no apareixien en el marc teòric, com són la ubicació territorial dels espais dins del barri, la sensació d'obertura, l'equip que gestiona els espais, la sensació de pertinença, factors contextuais (dimensions dels habitatges, espais naturals de socialització...), la confiança, la transparència i comunicació i la seguretat.

Les persones que es reuneixen en aquests espais varia en funció de l'espai concret en el qual ens centrem i també en funció del moment del dia. Sobretot, els espais que mostren més diversitat de forma natural són aquells espais públics oberts, com la plaça. Tanmateix, és cert que aquesta diversitat també està present, no de forma tan natural, en algunes de les activitats o actes organitzats des dels equipaments municipals.

I les relacions socials que s'estableixen entre aquestes persones acostumen a ser entre persones conegudes, que molt sovint són grups d'iguals (família, amistats properes...); tot i això, en alguns d'aquests espais també tenen lloc relacions entre desconeguts, entre persones diferents i aquestes es donen especialment en les activitats o actes que es programen on s'ajunten persones interessades en la temàtica concreta de l'activitat o de l'acte i que sovint tenen perfils molt diversos i no es coneixien entre si.

Posar el focus en les persones que es reuneixen i en les relacions que s'estableixen resulta interessant per poder veure quin tipus de capital social fomenten aquestes infraestructures socials detectades. S'observa que el capital social bonding té a lloc de forma natural en totes les infraestructures socials. En canvi, el capital social linking es dona a espais concrets, per exemple, en els equipaments que han ajudat a les persones a comunicar-se amb l'administració, com són el centre cívic, la biblioteca o el centre de vida comunitària. Tanmateix, és cert que també es dona en altres espais, com, per exemple la plaça:

E2, R18: si, si...per exemple, fa unes setmanes va venir el Collboní i el punt de trobada amb el veïnat va ser la plaça.

O en els bars:

E3.1, R3: Ens vam reunir una vegada amb l'ajuntament i els hi vam dir anem al bar, a fer un cafè, perquè no tenim un altre lloc

En últim lloc, el capital social bridging es dona principalment en aquells espais on es programen activitats o actes on és possible establir vincles i on el que es programa interessa a persones diverses del barri. Per tant, és més possible que equipaments com el centre cívic, la biblioteca o el centre de vida comunitària es desenvolupi aquest tipus de capital social. Tanmateix, aquest també pot ser promogut des d'altres espais, com seria la plaça, que al final és on es concentra un perfil més divers de persones.

L'última dimensió examinada és la referent al paper que fan aquestes infraestructures socials en contextos de vulnerabilitat. Trinitat Vella, com ja he comentat anteriorment, és un dels barris més vulnerables de Barcelona. En aquest sentit, observo que, malgrat això, és un barri que disposa de múltiples i diverses infraestructures socials, que desenvolupen tasques molt importants i que intenten donar resposta a les necessitats del barri. No obstant això, no he aconseguit obtenir una resposta clara del rol d'aquestes infraestructures en moments d'especial vulnerabilitat, tot i que s'entreveu que intenten, si més no, pal·liar les conseqüències generades per la vulnerabilitat.

CONCLUSIONS I CONSIDERACIONS FINALS

El present treball m'ha permès descobrir aquells equipaments i espais de Trinitat Vella que desenvolupen un paper clau com a punts de trobada del veïnat i que promouen l'establiment de vincles socials. Destaquen sobretot la plaça de la Trinitat, la biblioteca, el centre cívic, el centre de vida comunitària i el forn Trinitat.

Una de les implicacions d'aquest estudi, de caràcter conceptual, és que si partim d'una definició àmplia d'infraestructura social (que inclogui no únicament aquells equipaments d'atenció social, sinó tant aquests equipaments, com altres equipaments no comercials, els equipaments comercials i els espais públics), podem arribar a detectar una varietat d'espais que compleixen aquesta funció com a lloc de trobada i de generació de vincles.

Que uns espais siguin considerats infraestructura social i d'altres no, depèn de les característiques o elements que reuneix elles. Un dels objectius dels treballs era, precisament, conèixer aquestes característiques o elements. A través del cas de Trinitat Vella, observo que la ubicació territorial juga un paper molt rellevant: la plaça és el centre de la vida social a Trinitat Vella, i els vincles entre les persones es donen, sobretot, en espais que estan al seu voltant. També és important la sensació d'obertura i de pertinença, l'equip que gestiona l'equipament i les activitats que programa, el disseny de l'espai i la diversitat d'usos i serveis dels quals disposa. Moltes d'aquestes característiques, he vist, com estan interrelacionades entre elles o com unes depenen de les altres. Que un espai disposi d'una majoria àmplia d'aquestes característiques pot afavorir que esdevingui infraestructura social, tot i que no ho garantirà. Al final, la consideració d'aquestes característiques també depèn de la percepció subjectiva dels espais que tenen les mateixes persones.

Trinitat Vella és un barri molt divers, que concentra un percentatge molt elevat de persones nascudes a l'estranger (el 2020, segons dades del Padró municipal, la població nascuda a l'estranger representava el 40,1% del total de població del barri, mentre que el percentatge a Barcelona és del 27,8%). Tanmateix, aquesta diversitat no s'expressa en totes les infraestructures socials: de les cinc més destacades en les entrevistes, únicament està present de forma natural, en la plaça de la Trinitat (tot i que dependrà de les hores del dia). En els equipaments no comercials, la biblioteca, el centre cívic i el centre de vida comunitària, la diversitat de perfil depèn molt de les activitats programades, l'interès i la sensació de pertinença que tenen. En aquest sentit, en les entrevistes, es destaca que el centre de vida comunitària, tot i que ara fa uns mesos que està tancat, ha estat un espai percebut com a propi per part d'aquesta població nascuda a l'estranger.

Que no hi hagi presència d'una diversitat àmplia de persones dificulta que es pugui generar capital social de tipus bridging, que és el tipus de capital social que, com diu el nom, basteix ponts entre la diversitat de persones que conformen el barri. Aquest capital social, com s'il·lustra en el marc teòric és el més necessari de desenvolupar quan ens trobem davant de problemes col·lectius de major envergadura, com pot ser la vulnerabilitat urbana i social.

A més, l'estudi m'ha permès observar que els espais que fomenten relacions entre persones desconegudes i diferents són principalment els equipaments que programen activitats, tot i que, a la vegada no són espais que, en general, aglutinin una diversitat de població de forma natural. És principalment a través de la programació d'activitats i esdeveniments que aquests equipaments criden a participar a una diversitat de persones i acaben sent punts de trobada entre persones diverses (pel que fa a gènere, edat, nivell socioeconòmic, origen ètnic, racialització...). Per tant, caldrà que aquests equipaments assumeixin un rol important a l'hora de desenvolupar aquest paper incentivador de vincles social de tipus bridging. Tot i que com posa de manifest Putnam (2002), crear o recrear capital social no és una tasca senzilla.

Els altres dos tipus de capital social també són necessaris en contextos de vulnerabilitat. L'estudi de Trinitat Vella m'ha permès observar que és un barri que disposa de nombrosos espais que promouen

i faciliten el desenvolupament de capital social de tipus bonding, que també és important perquè pot proporcionar una font vital de suport a les persones quan pateixen problemes de diferent caire, problemes presents en contextos de vulnerabilitat. Caldrà anar amb compte que un accés de vinculació d'aquest tipus de capital social no generi prejudicis o racisme.

El capital social de tipus linking també és un capital generat en alguns espais del barri, com són principalment els equipaments no comercials, on les persones que els atenen al final tenen un poder relatiu sobre les persones perquè els hi proporcionen accés a serveis o recursos, i que els facilita estar interconnectades amb les institucions i estructures polítiques. Aquest tipus de capital social és molt útil per accedir a recursos, recursos que són necessaris quan hi ha contextos d'extrema vulnerabilitat, com va ser el cas de la pandèmia de la covid, tal com s'exposa en les entrevistes.

Per tant, ens trobem que, especialment els equipaments no comercials i en concret, la biblioteca, el centre cívic i el centre de vida comunitària, juguen un paper molt important com a generadors de capital social de tipus bridging i linking sobretot, mentre que el capital social de tipus bonding es genera de forma natural en la majoria d'espais que les persones detecten com a infraestructura social. Caldrà, doncs, que aquests equipaments no comercials, de caràcter públic i oberts a tota la població, continuïn propiciant -perquè ja ho fan- el desenvolupament de vincles de tipus bridging i linking. Aquí cal tenir en compte també els elements o característiques, descrits en el treball, que es detecten com rellevants a l'hora de facilitar que siguin vistos com a espais de trobada i de generació de vincles. La presència o no d'aquestes característiques farà que puguin desenvolupar aquest paper de generadors de vincles de tipus bridging i linking.

Tanmateix, que puguin continuar desenvolupant aquest paper és una aposta política, ja que es necessiten els recursos apropiats per fer-ho: recursos humans que permetin tenir un equip ampli involucrat que pugui generar sensació d'obertura i pertinença en les persones usuàries i a la vegada, que tinguin llibertat a l'hora de programar i innovar; però també recursos econòmics per tal de dissenyar i mantenir l'espai, així com que aquest possibiliti la diversitat d'usos i de serveis.

Com Klinenberg (2021) posa de manifest, la infraestructura social està lluny de ser la solució definitiva i final als desafiaments presents i futurs, però sens dubte, és un instrument crucial per enfortir les bases socials: els espais que la constitueixen són imprescindibles per generar vincles socials, capital social tan necessari quan ens trobem en contextos d'especial vulnerabilitat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Aldrich, D. P. (2023). How social infrastructure saves lives: a quantitative analysis of Japan's 3/11 disasters. *Japanese Journal of Political Science*, 24(1), 30-40. <https://doi.org/10.1017/S1468109922000366>.
- Al Shawabkeh, R. K., Alobaidat, E., Alhaddad, M. I., i Alzouby, A. M. (2022). The role of social infrastructure services in developing the city centre planning: A framework for delivering sustainable cities in Jordan. *Ain Shams Engineering Journal*, 13(6), <https://doi.org/10.1016/j.asej.2022.101800>.
- Andreu, J. (2002). *Las técnicas de análisis de contenido: una revisión actualizada*. Sevilla: Fundación Centro de Estudios Andaluces.
- Antón-Alonso, F. i Cruz, I. (2022). La vulnerabilidad urbana en la metrópoli de Barcelona. El rol de la densidad institucional en su persistencia. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 178, 3-22. doi: 10.5477/cis/reis.178.3
- Antón-Alonso, F., Porcel, S. i Cruz, I. (2020). *La vulnerabilitat urbana al Besòs*. Bellaterra: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.
- Antón-Alonso, F., Porcel, S., Cruz, I. i Coll, F. (2020). La vulnerabilitat urbana a Barcelona. *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, estratègies, plantejament*, 63, 50-67.
- Bardin, L., (1996). *Análisis de contenido*. Madrid: Akal
- Brown, J. i Barber, A. (2012). Social infrastructure and sustainable urban communities. Proceedings of the Institution of Civil Engineers – Engineering Sustainability, 165 (1), 99–109. <https://doi.org/10.1680/ensu.2012.165.1.99>.
- Cedeño, P. S. (2020). Fortalecimiento de la infraestructura social desde la gestión cultural: el caso de las bibliotecas públicas. Dins: *Cuarto Encuentro Nacional de Gestión Cultural México*.
- Claridge, T., 2018. Functions of social capital – bonding, bridging, linking. *Social capital research*, doi: 10.5281/zenodo.7993853
- Davern, M., Gunn, L., Whitzman, C., Higgs, C., Giles-Corti, B., Simons, K., Villanueva, K., Mavoa, S., Roberts, R. i Badland, H. (2017). Using spatial measures to test a conceptual model of social infrastructure that supports health and wellbeing. *Cities & health*, 1(2), 194-209. <https://doi.org/10.1080/23748834.2018.1443620>.
- Díaz, J. (2003). Capital social, organizaciones de base y el Estado: recuperando los eslabones perdidos de la sociabilidad. Dins: Atria, R., Siles, M., Arriagada, I., Robinson, L. J., Whiteford, S. (2003). *Capital social y reducción de la pobreza en América Latina y el Caribe: en busca de un nuevo paradigma* (1ª edició, pp. 247-302). CEPAL.
- Durston, J. (2003). Capital social: parte del problema, parte de la solución, su papel en la persistencia y en la superación de la pobreza en América Latina y el Caribe. Dins: Atria, R., Siles, M., Arriagada, I., Robinson, L. J., Whiteford, S. (2003). *Capital social y reducción de la pobreza en América Latina y el Caribe: en busca de un nuevo paradigma* (1ª edició, pp. 147-202). CEPAL..
- Finol, M. i Vera, J. L. (2020). Paradigmas, enfoques y métodos de investigación: análisis teórico. Mundo Recursivo. *Revista Científica*, 3 (1), 1-24. Mundo Recursivo. <https://www.atlantic.edu.ec/ojs/index.php/mundor/article/view/38>.
- Fransen, L., del Bufalo, G. i Reviglio, E. (2018). *Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe: Report of the High-Level Task Force on Investing in Social Infrastructure in Europe*. Discussion Paper 074. European Union.

- González, J. (2001). El paradigma interpretativo en la investigación social y educativa: nuevas respuestas para viejos interrogantes. *Cuestiones pedagógicas*, 15, 227-246. idUS. <https://idus.us.es/handle/11441/12862>.
- González, A. (2003). Los paradigmes de investigación en las ciencias sociales. *ISLAS*, 45 (138), 125-135. ISLAS. <https://islas.uclv.edu.cu/index.php/islas/article/view/572>.
- González, H. D. (2021). *Análisis de infraestructura social en Colombia* (Treball de Final de Màster). Universidad de los Andes.
- Hall, S. (2020). Social reproduction as social infrastructure. *Soundings*, 76, 82–94. <https://doi.org/10.3898/SOUN.76.06.2020>.
- Hawkins, R. L. i Mauer, K. (2010). Bonding, Bridging and Linking: How Social Capital Operated in New Orleans following Hurricane Katrina. *British Journal of Social Work*, 40, 1777-1793. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcp087>
- Jacobs, J (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House
- Klinenberg, E. (2021). *Palacios del pueblo: políticas para una sociedad más igualitaria* (1ª ed.). Capitán Swing.
- Latham, A., i Layton, J. (2022a). Social infrastructure: why it matters and how urban geographers might study it. *Urban Geography*, 43(5), 659-668. <https://doi.org/10.1080/02723638.2021.2003609>.
- Latham, A., i Layton, J. (2019). Social infrastructure and the public life of cities: Studying urban sociality and public spaces. *Geography Compass*, 13(7). <https://doi.org/10.1111/gec3.12444>.
- Layton, J. i Latham, A. (2022b). Social infrastructure and public life—notes on Finsbury Park, London. *Urban Geography*, 43(5), 755-776. <https://doi.org/10.1080/02723638.2021.1934631>.
- Llewelyn-Davies (2000). *Sustainable Residential Quality: Exploring the Housing Potential of Large Sites*. London Planning Advisory Committee.
- McFarlane, C., i Silver, J.. (2017). Navigating the city: Dialectics of everyday urbanism. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 42(3), 458–471. <https://doi.org/10.1111/tran.12175>.
- Meehan, K. i Strauss, K. (2015). *Precarious worlds: Contested geographies of social reproduction*. University of Georgia Press.
- Meneses, J. i Rodríguez-Gómez, D. (2011). El cuestionario y la entrevista. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya. Recuperat de: <https://femrecerca.cat/meneses/publication/cuestionarioentrevista/cuestionario-entrevista.pdf>.
- Ocampo, J. A. (2003). Capital social y agenda del desarrollo. Dins: Atria, R., Siles, M., Arriagada, I., Robinson, L. J., Whiteford, S. (2003). *Capital social y reducción de la pobreza en América Latina y el Caribe: en busca de un nuevo paradigma* (1ª edició, pp. 25-32). CEPAL.
- Ochoa, J. A. i Guzmán, A. (2020). La vulnerabilidad urbana y su caracterización socio-espacial. *Revista Legado de Arquitectura y Diseño*, 15 (27). <https://doi.org/10.36677/legado.v15i27.13288>.
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Da Capo Press.
- Poortinga, W. (2012). Community resilience and Health: The role of bonding, bridging, and linking aspects of social capital. *Health & Place*, 18(2), 286-295. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2011.09.017>
- Putnam, R. (2002). *Solo en la bolera. Colapso y resurgimiento de la comunidad norteamericana*. Barcelona: Galaxia Gutenberg

- Robinson, L. J., Siles, M. E. i Schmid, A. A. (2003). El capital social y la reducci3n de la pobreza: hacia un paradigma maduro. Dins: Atria, R., Siles, M., Arriagada, I., Robinson, L. J., Whiteford, S. (2003). *Capital social y reducci3n de la pobreza en Am3rica Latina y el Caribe: en busca de un nuevo paradigma* (1ª edici3, pp. 51-114). CEPAL.
- Sean, L. (2021). Social Infrastructure for Building Community. Dins: Chung, M. i Lauer, S. (2021). *Neighbourhood houses: Building Community in Vancouver* (pp. 125-157). UBC Press.
- Simone, A. (2004). People as infrastructure: Intersecting fragments in Johannesburg. *Public Culture*, 16(3), 407–429. <https://doi.org/10.1215/08992363-16-3-407>
- Strauss, K. (2020). Labour geography III: Precarity, racial capitalism and infrastructure. *Progress in Human Geography*, 44(6), 1212–1224. <https://doi.org/10.1177/0309132519895308>
- Victoria, J. (2002). El an3lisis de contenido: una t3cnica para explorar y sistematitzar informaci3n. *Revista de Educaci3n*, 4, 95-105.
- Williams, P. i Pocock, B. (2010). Building ‘community’ for different stages of life: physical and social infrastructure in master planned communities. *Community, work & family*, 13(1), 71-87. <https://doi.org/10.1080/13668800902903300>
- Yin, R. K. (2003). *Case study research* (3ª edici3). SAGE
- D3az, C. (2018). Investigaci3n cualitativa y an3lisis de contenido tem3tico. Orientaci3n intelectual de revista Universum. *Revista General de Informaci3n y Documentaci3n*, 28, 119-142. <https://doi.org/10.5209/RGID.60813>

ANNEXOS

Annex 1: Possibles infraestructures socials a Trinitat Vella

A continuació, es mostren els espais de Trinitat Vella susceptibles a esdevenir infraestructura social. En un primer moment, es classifiquen tots aquells equipaments no comercials⁴ i es classifiquen segons la tipologia establerta en la *Geodatabase dels equipaments existents i reserves d'equipaments a l'Àrea Metropolitana de Barcelona*⁵ (2016); en segon lloc, es contemplen altres espais públics del territori i per últim, els establiments comercials classificats en funció del sector d'activitat de l'establiment d'acord amb els criteris establerts per a l'elaboració del Pla territorial sectorial d'equipaments comercials (PTSEC) i la que s'utilitza en el Cens d'establiments comercials de Catalunya de la Generalitat:

Tipologia d'equipaments	Tipologia d'espai	Nom
Equipaments no comercials	Servei a les persones	Centre Obert Neus Puig
		CAP Trinitat Vella
		Centre de Vida Comunitària
	Administratiu/Serveis	Centre Penitenciari Obert 2 – Presó de Dones de la Trinitat
		Hort Urbà Parc de la Trinitat
		Fundació Privada TRINIJOVE
	Educatiu	Centre Comercial Català
		Institut Escola Rec Comtal
		Escola Bressol Municipal El Tren
		Centre de Formació de Persones Adultes Trinitat Vella
		Col·legi FEP Santíssima Trinitat
		Cecac Barcino
	Cultural	Centre Cívic Trinitat Vella
		Casal cívic Barcelona - Trinitat Vella
		Biblioteca Trinitat Vella – J. Barbero
		MUHBA Museu d'Història de Barcelona – Casa de l'Aigua
		Centre Cultural Frederica Montseny
		Parròquia de la Santíssima Trinitat
		Mesquita La Paz
		Mesquita Al Huda
		Església Evangèlica Cristo Vive Trinitat Vella
		Església Evangèlica de Filadèlfia - Trinitat
	Esportiu	Centre Esportiu Municipal Trinitat Vella
		Camp de Futbol Municipal Trinitat Vella
		Circuit Municipal de Modelisme
Altres espais públics	Àrees d'esbarjo per a gossos	L'àrea situada a Pare Pérez Pulgar
		L'àrea situada al Parc de la Trinitat

⁴ Vindrien a ser aquells equipaments que recull la base de dades desenvolupada per l'Àrea de Desenvolupament de Polítiques Urbanístiques de l'AMB, en col·laboració amb l'Àrea de Desenvolupament Socioeconòmic de l'AMB i l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB), que entén els equipaments com els edificis, locals o espais oberts destinats a proporcionar serveis a les persones per millorar-ne la qualitat de vida i la cohesió social o destinats a contribuir a la competitivitat dels entorns empresarials. S'ha ampliat la informació que s'oferia en la base de dades, amb altres espais que s'han creat a partir de 2019.

⁵ Disponible a: https://iermb.uab.cat/wp-content/uploads/2017/01/00_AMB_Equipaments_-_Informe-explicatiu.pdf

		L'àrea situada a Torrent Parera
	Àrees de joc infantil	L'àrea situada a Mossèn Epifani Lorda – Vicenç Montal
		L'àrea situada a Pare Pérez del Pulgar – Vicenç Montal
		L'àrea situada a Plaça de Josep Andreu Abelló
		L'àrea situada a la Plaça Trinitat
		L'àrea situada als Jardins Aigües de Montcada
	Parcs	Parc Via Bàrcino
		Parc de la Trinitat Vella
	Places	Plaça Turó de la Trinitat
		Plaça de la Trinitat
	Altres	Carrers
		Pistes de petanca de Via Barcino
		Pista de monopati Baró de Viver
Establiments comercials	Sector quotidià alimentari	Restaurant Juan
		Restaurant Medina
		Bar Club Petanca de la Trinitat
		Rock'n'trini
		Rostisseria Can profit
		Pizza Hot
		Horno y pastelería Trinitat
		Bar & Restaurant 1958
		Cosmopolitan (Lounge Bar)
		Macxipa
		Carnicas La Vianda
		L'Ideal Bar Cafeteria
		Saith Kebab - Pizza
		Market Express
		Cerveceria Turó
		Bar Familia Chen 16889
		Carnisseria KALAL pakistani
		Supermercados Dia
		Bar Cervecería Moreno
		Bar Restaurante La Familia
		Fruteria Trinitat
		Bar Finestrelles
		El Gordito del Sabor
		Restaurante Zahrat achamal
		Co aliment
		Super mercado Lolita
		Cerveceria Santana
		SL Market
		Bar Bodega Las dos MM
		Fruteria El Niño
		Carnisseria Halal Trinitat
		Bar Nou Xerès
		BonÀrea
		Tabacs
		Condis express
	Sector quotidià no alimentari	Drogueria Perfumeria Júlia
		Farmacia Antonio Miguel Corral Iglesias
		CLAREL
		Farmàcia Alseda Martinez
		Farmacia Ana María Cabeceran Esteve

		Farmàcia Trinitat
	Equipament de la llar	Mercasa
		Pinturas Jimenez
		Franciso Rodríguez Valverde
		Muebles Costa Blanca
	Equipament de la persona	Cercle Esportiu d'Agility Trinitat Vella – Club Agility Trinitat Vella
		Sabateria Merche Calzados
		Perruqueria Manoli
		Peluquería Bianka y centro de belleza
		La Puntilla
		Peluqueria Manu Bermudez
		La Mar de Arreglos
		Suleiman peluquería
		Estil & Bellesa
		Domingo Peluquería
		Tintoreria Susi
		Elite Barbershop
		Gimnas Siu-Lam
		Ola masaje
		Tu i la teva pell
	Automoció i carburants	Talleres Fernandez
		Talleres Trinivella
	Lleure i cultura	Gráficas Delgado
	Comerç mixt	Basar Ye
		Bazar Paki
		Basar Ideal
	Altres	Trinitat veterinària
		Mushtaq, A.
		Afzal Telecom 2015

Annex 2: Guió de les entrevistes

Com s'ha comentat, es tracta d'entrevistes semi-estructurades, es partirà de la bateria de preguntes que es detalla a continuació, però aquestes no són estrictament les úniques preguntes que es faran, sinó que a partir de respostes de la persona entrevistada, s'aniran adaptant les preguntes.

La primera pregunta és:

- Quina és la teva vinculació amb Trinitat Vella?

Les següents preguntes s'estructuren seguint les cinc categories d'anàlisi:

Dimensió d'anàlisi	Preguntes
Infraestructures socials a la Trinitat Vella	- Quins espais utilitzes a Trinitat Vella com a punt de trobada amb altres persones? - Quins són els espais del barri que utilitzes per relacionar-te amb la resta de persones? - Quins són els espais físics (poden ser tant equipaments municipals, com espais públics, carrers, places, com establiments comercials...) dels que disposa Trinitat Vella que consideres que tenen un paper més important a l'hora que les i els habitants de la Trini es puguin relacionar entre ells i elles?
Característiques de les infraestructures socials	- Què és el que t'agrada d'aquest espai? - Quines característiques o elements creus que té aquest espai que fan que per tu sigui un espai on trobar-te o reunir-te amb les altres persones? - Quins són els elements que reuneix aquest espai físic que creus que tenen una major importància o que més contribueixen al fet que aquest espai generi relacions socials entre les persones que el freqüenten?
Públic	- En aquest espai, s'hi reuneix tota mena de gent o hi ha concentració d'un perfil concret de població? Joves, gent gran, homes o dones, infants... - Hi ha un perfil concret de persones que utilitzi aquest espai?
Relacions socials	- Quin tipus de relacions s'estableixen entre aquestes persones? - Són persones que es coneixien d'abans o s'estableix la relació a partir de la trobada en aquest espai?
El paper de les infraestructures socials en contextos de vulnerabilitat	- En contextos d'extrema vulnerabilitat, quin paper creus que juguen aquests espais que has comentat que són punts de trobada? - Aquests espais canvien les seves funcions o les relacions que s'estableixen quan hi ha moments de vulnerabilitat més extrema?

En les entrevistes a les persones que treballen en els equipaments no comercials i establiments comercials he seguit la següent bateria de preguntes, en funció de l'equipament o establiment concret on treballen:

Dimensió d'anàlisi	Preguntes
Característiques de les infraestructures socials	- Quins són els elements o característiques que reuneix aquest espai físic que creus que tenen una major importància o que més contribueixen al fet que aquest espai generi relacions socials entre les persones que el freqüenten?